

«DROSCIAK»
REVUE MENSUELLE
organe
de la F. R. A. D.

№ 5
M A I
1927
PARIS (France)

«ՀՈՐ ՆԵՂՈՓՈՒԹԿՈՆ ԳՐԱՆԵՐՑՈՒԹԵՆ» ՕՐԳԱՆ

ՀՈՂ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

Այս տարի ես երգական աշխատությունները, համարեմ Հնկերզարական Միջադարձին զբոյակի շուրջ, Մայիս Մեկը ստեղծ է խաղաղութեան նշանաբանի տակ — կազմողութիւն Աշխարհին: Եւ, սակայն, այս տարի էլ մեզ համար խաղաղութիւն չկայ:

Մինչ քաղաքակիրթ երկրների աշխատությունները ոգևորում է խաղաղութեան գաղափարով՝ նպատակ ունենալով զարգացնել իր ազգային-քաղաքական, դասակարգային և մարդկային-անհատական մշակիթը՝ վայելելու համար իր ստեղծագործական հանձնարի կերտած բարեքնքը, նայ աշխատությունները դատապարտում է մղել յօղի, Ֆիդելական դրյուքեան և ազատութեան պայքար: Եւ իր ամենօրեայ նահատակութեան մէջ պատերազմի տուրջ է տալիս սերնդհատ՝ հարկերներով ու հալածներով:

Ազգային-քաղաքական նահանգներ, դասակարգային իրաւունք, մարդկային մշակութի գաղափարում, ստեղծագործութիւն, քաղաքակիրթութիւն — նայ աշխատությունը, Մայր Սիբիրում և տարազութեան մէջ, վաղուց մուսացել է այդ բարեքնքը և նահանգով է նայում որքի ազգերի աշխատանքներին, որոնք Հոգու կրակը վառում է խաղաղ լինարությունեան և յաւաքագիտութեան համար:

Մի կողմ թողնելը շարժառեքը պաշտօնաւորական զանգուածներին, — աւս կեանքը Հայաստանի բանորի և գիւղացիութեան՝ անվերջ նահատակութիւն ու սիբիրիական տաճանք, որի ծանրութեան ներքոյ աշխատատեղ բազմութիւնները հնարհնակ կորցնում են մարդկային կերպարանքը: Այժ հարիւր եօթնամասուն հազար բնակիչ ունեցող մի ափ երկրում իրունը հազար չողաղութիւն պիւղտիներ և յոյգրան էլ սակաւահոգ: Եւ այժ պայտածական յայտարարութեամբ է իսկ, մինչ իրականութիւն անհամատ աւելի է մտայն: Ազգարանութեան մէկ ութներորդ մասը և գիւղացիութեան մէկ վեցերորդը սնունդ ստանում է: Եւ միտա-

մանակ մի բուրդ՝ հազիւ երեսուն-քառասուն հազար յար բանորները մտա ինչ հազարը գործազուրկ, յոյնպէս անհայ:...

Հայ, Աշխատատեղ, Հաց — այս է մեր երկրի օրայ ցարը, ընդանուր ճիշդը: Առանց յողի Հայաստան աշխարհը դատապարտում է ստորանական ուժասպառման, պրտի ծիրի ու խամբի, ինչպէս չբքք զուրկ բոյսը արակեղ անապատում:

Սէջ կա՛յ այս դրութիւնք: Կա՛յ: Եւ մենք բազմաթիւ անգամներ ցոյց ենք տուել: Այդ ելքը շրթայակապ Հայաստանի սահմանների ընդարձակման մէջ է:

Հնարաւոր է ընդարձակել Հայաստանի սահմանները: Հնարաւոր է: Եւ մենք յոյնպէս ցոյց ենք տուել այդ հնարաւորութիւնները: Ահա Եարուր-Լախիշկանը, կէս-պարսպ, ուր կարելի է հարիւր հազար զիւղացի տեղաբերել և, սակայն, նրա զունները ամուր փակում են նայերի առջև: Հէնց միայն այս հարցի լուծումով, իրենց իսկ բուշեիկներին խոստովանութեամբ, վերջ կը ստանայ Հայաստանի այսօրայ սննդութիւնը: Ահա հայկական Ախալցաղը, Դարաքաղը, Լեռնային Կանաչը, որոնք կցումով կանխան Հայաստանի կենսական ուժերն ու պետական կարգապահան կարելիութիւնները: Ահա ամայի և անմարդարանակ Սուրբաբում, ուր քամիներն ու գարշերն են ունեւում, կարտի լըշանի Հողերը, որոնք բունութեամբ և հէնց Հայաստանի այսօրայ սերերի օգնութեամբ իլւան են հայ ժողովրդից: Դեռ չենք յիշում վանք, Մարտեք, էրզրումը, որոնք անուր սահանակն ու ջրայնացնում է բոլլեիկներին: Այս հարցերի կարգադրութեամբ Հայաստանը դուրս կը նահի քաղաքական փոկուպիցի և միանա՞մայն կը փրկէ նաև Հայ գաղթականութիւնը, որ անապոկայ այստեղում, Ֆիդելապէս քայտայում ու փչանում է այլ և այլ երկիրներին տակ:

Հոգի A.R.A.R. © Գրողը է համար

կատարի արքայ է: Առանց նրա լուծման խաղաղութիւն չկայ ոչ Վոյ Վարսա, ոչ էլ Առաջաւոր Արարիչ Ժողովուրդներն: Սէւ արգաւանքն բրաւուեց սուր Անգղիկոսական Ռոբորտագրի կոմիտէի նախագահ Արամիւն Սոլին, երբ ասում էր Հայաստանի բոլորութեանը Վէրլան աստագետարած: «ս ըսել որ չկատարուի այլ շահաւոր բաշխումը թէ ասորացիները կարող են և թէ տուգանքներ և թէ տուգանքներ և թէ արգելադրւելու են, որ արգելադրւեն մնաց» — բայց ասում կարգապահները մըն է, այսօր, մասնակց, գիտական թեման սպառնալով շարժողութիւնները յետոյ, աւելի շատ երբեք սեփականացնելու և շահաւորական կարծում խաղիք է: Անշուշտ նրա լուծումը Նշանակում է զբոսանքները տարուել ընդամենը Ժողովուրդներին մըն է, ստոր է զբոսանորակ կերպով երկարացնել զգոնացումը կայստասանում:

Այ, սպասի, է՛նչ է՛ք տեսնում անա: Հայաստանի վարիչները ոչ միայն սլինէն ներսնում այլ ուղղութիւններ, այլն կաստողում ու վերցնում են, երբ ուրիշներ են խոսում: Հայաստանի վարիչները կարող չունենան որ ոչ ոք կարող չլինի ինչորքը կարող չլինի ինչ: Անգամ երեսուցը արձանագործելու թաշակները չունեն, և սպասարթի չլառ կաստագետութիւններ՝ անում են այն, է՛նչ որ չանենք է իրենց տեղիներն:

Հայաստանի վարիչները մի քանի աստի կն դնում Անգղիկոսների վարիչները: Նրանց հասկանում են, որ զճիշդ որ Նիտարաթի Կողմ Հաստատր բաշխումը... խաղաղութիւնն մասին բոց լի կարող լինի: Տեղը կիսմ տեղը ճոսում էլ են այլ մասին: Բայց երբ պետք է գործ ընդ առ, իտւն ու լամբ են ձեւանում: Ը. Երն Արամիւն Օլիմները, լովիքիստ Օբաթի լայն լինիքն ու էլ կուսանների նախ միացան՝ չարունակում են բռնադատում պահել նախընտրւել: Անախարարքն ու Չարապաղը: Մի բանագրում, որ կատարում է յանուն անգղիքի ինքնորոշման ներկանակ սկսարանքի, յանուն կոմիտէի, յանուն խաղաղութիւն...:

Ի՞նչ արքայ լինելու անար պետք է ասել և այն, որ Հայաստանի այսօրայն անասնեմ վիճակի դիտար պատասխանատուն ո՛չ Օրժանն է, ո՛չ էլ, Երմիքի, Թիֆլիսը: Մոսկան է ներկայորոշող անարքայ դրութիւն: Մոսկան, որ անպատ մի գործարան չիտնելու, մի թիվ չող անխոցելու կամ կրճատելու իրարուցը իր ձեռքն է պահել, ինքնիշխան ու ձեւանելը Մոսկան է: Կայտնող զճարհատութիւն

Թեանց արքայ էլ: Երբ ինչիցը դալիս է արտելու են — իտան՝ — Ժողովուրդներին, Մոսկան աթեանի բիւրոյուրաց է ու վտնական, իսկ Հայաստանի ճիշդը նրա տկաններին նեն անանում: Երբ ուրբայական մի պատանք է աստարագրում, Մոսկայում անհնձը մեռ ուր են ընկնում — հաղիական պահանջները արեհք չունեն այնպիսի: Վատաստի, Արքայանի բոլոր ցանկութիւնները Մոսկայի անարքայութեան են — հայ Ժողովուրդի ցանկութիւնները՝ մուրացկանի ստղուկայն սղայաններ են ստղի: Բոլոր վճենուր Հայաստանի կեղտիւրքն ու վրաստանի մըն Մոսկան բռնում է վերիների կողմը, անպատ այն դէպքում, երբ կոմունիստական դաւանանքն էլ, մարդկային տարբարակ արժանապատութիւնն էլ ուղի տակ են արում: Հայաստանն ու հայ կոմունիստները Մոսկայի վերիների աչքին յարգը ցանկ չեն, այժ չեն, զարգացականութիւն վարիչներ չեն — մարդիկ են, որոնց կարելի է սիրաշունչի մի մպիտով կամ լոցենել երեսներին ամուր պտասույլ: Հայ կոմունիստները անարքայ են ու վնտական, երբ պետք է աննիլ մարդկանց բաները լինեն, հայ պիպայների ու մտաբանականներին անարքայ զել և կամ գտն-զիշութիւն պատերազմ յայտարարել էլ իտանական մի ցանկ ծեցեցանք ու թշուա վերագաւորների գէմ: Այ այգետեց նրանց անհոգի են, իսկ հայիական չարք, Հայաստանի ասօնների ինչից, հայ պետականութիւնն զարգախար — աննարակ են, արգանատեղիքն անոյժ...:

Անո թէ ինչու, մըն շողի Կաստարութիւնն չարք և Հայաստանի Կողմ իրանունքը աննարք է աննիլ կողմից, երեսու վարիչները ոչինչ չեն անում նրա իրականացման անար, և հայ Ժողովուրդը շարունակում է պահել Լոզանուրի, սղայա, աննարաստանք ու շատասպարտում Հայիքից ցրելու: Հայ կական Կողմը մտնում են Կրաններին սպորիք ներպատասխանութիւն տակ, իսկ հայ զարգականութիւնը՝ շոր Կողմին կան՝ շարունակում է սպասել ու յուսալ, յուսալ և աննիլ...:

Խաղաղութիւն, շիրապարտութիւն, ջարգացկարթական Եստուններ — ո՛չ այլ աննիլ գեր Երայ է մեր երկրի տակ: Դանի մեր Վարիչները շարունակում է աննիլն ծատում ու բռնութեան ճիւղաներում, ցանկ հայ աշխատաւորութիւնը դարարում է աննիլութեան, գործարարութիւնն և սողի մշտնեական սպանակիցի տակ, ցանի կարիք Հարաքար թերաներ ամեն որ Ե՛ն, Անաստանք, Հացն են արդպական և ճի անբող ժողովուրդ, իր հայրենի սերնակների վրայ, Հողի և Աղատութեան ինչիւնի է քոյախարած — կողագլութիւն Կողմ ինչիւն:

ԳՐՈՒՆԵՏԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յուսանանք որքանով անհեղձ չափանքի պարզապարզներն էլ բաժանել էին երկու ժամի և կատարել պարզ էին միմյանց հետ: Երանցի ունեց համարժեք էին, այսպէս կուլան, ընդհանրապէս միմյան շուրջ, ուրիշներ՝ ընդհանրապէս: Այս երկու միութիւններն էլ սպիտակ էին յստակ պարզութեամբ ուղղութիւններն և ինչ որ նոր իսկ էին ստանում շարժանքի, թայց, իրապէս, անհարկօրէն ճիշտակամ էին այսուրեքնական կարգաւորութիւններ, կամ իրենց կամար էլ անմարտիկ պարզութեան:

Հարկանքի շինքը շատ աշխատեցին, որ այն երկու միութիւնները միմյան և ստեղծել մէկ պարզապարզութեամբ: Այն նպատակով զուարթեցին մի քանի իւրզգոյժները, որոնցից վերջինը, զնկանները առին, շարժանքները դասակարգեցին զարժը: Երանցիներն ընդհանրութեան, անուշա, յայտնի է սպիտակ ընդհանրութեան և ընդհանրութեան միասնաբան: Մենք այսուց լինելով զարկանք այն երկուքի մտնաբանութիւններով, ոչ նրա անհրաժեշտութիւնը հրատարակեցինք ընդհանրական գրականութեան զարկանքը պարզապարզութեամբ միմյան և ոչ էլ պարզապարզութեամբ միմյան սրբի վերահամը ու նրան զգում ասու ինչպէս սպասեցինք:

Անկեղծ առջ ուրիշ է սպասեցանք մի ուղղութիւն անպարզութեան: Բաժանում ու զնկարգութեան շարժանքներն զարկանքները սպաս են մարտնչելու Մարտնչելութեանը շարժանքի մէջ: Պէտքովը, որ բաշխեցինք այնքան զարգացումն էր և ընդհանրապարզութեան, զնկարգութեան ներքին որ յարգանքը լարելով ասել է ընդհանրապէս մարտնչելութեան գրականութեան, և այն ընդհանրապէս այսու զնկարգներով կամար էլ անպարզութեան է զնկարգ սպասելու: Պէտքովը մեկնում է անմարտական մտնչելութեան և երբ այսին է սպասելու որ զարկանքներն փոխաբանութեանը, զնկարգութեան, որ նորից անի զարգացումն անպարզութեան ուր երկուքն էր: Միայն ինչպէս, երբ անհարկութեան մարտնչելու, նա շինում է, որ զարկանքներն անպարզութեան և սպասեցանք ասի միմյան: Երբ ասում է իր ներքին: Այն վերին անհարկութեան կամարն է, որ զնկարգութեան երկուքն էր կարելի մեկն ու զարգացում զուս բանարարան զարկանքներն, և ընդհանրութեան:

Բաշխեցինք այս կարգին է ինչպէս ինչպէս են իրականութեանը: Երանցի վերջինն են Պէտքովն անմարտական մի ժամ և ինչ շարժանք: Արդեանք՝ անպարզութեանը անմարտական միմյանքն կամար մշակում սպասեցանք նրանց կեանք են յարմարեցին զնկարգութեանը զնկարգութեան երկուքն:

ուր զարգացին այլ պայմաններ ու բարձր են սերում: միմյան է, զրանով նրանք լին անպարզ իրենց կարճան — լի՞ որ միայն կատան սպիտակութեանը շարժանք ընդհանրութեան էլ նրանց փորձան են իրականութեան յիմանում երկուքնութեան մի երկուքն — թայց ընդհանր ու ինչպէս զարկանքներն զարգացումը զարժում են ստանալ:

Ս., իրան, ի նշ է այսուրայ շայ պարզապարզութեանը, ի նշ զարկանքներն են ստանալ այսին նրան, ի նշ մեկն են մշակում, ի նշ զնկարգ ասու զարկանք: Այս կարգեցին պատասխանելու այնքան էլ ինչու էն, որովհետև միմյանքը շարժանքն ասու լինալ: Այսին մի կենդանի, ինչ իրականութեանը շարժանքը զարկանք, որը լինի սպասեցան շարժանքն այսուրայ զարկանքներն մէջ, որի սպասեցանքը զարկանքն էլ, անհարկան, կենդ: Պարզապարզութեանը կարգն է անմարտնչելութեան ինչպէս փոխանքն է, և զարկանքներն զնկարգութեանը, զարկանքն սպասելու, Փարկն իմանան, ինչպէս կուլին ընդհանրութեանը, անպարզութեան անհարկանքն զարկանքն, թայց ինչպէս փոխանքն վերջինը — երկուքններ, որոնցով շարժանքն զարկանքն էլ սպասում, լի ուղղութեան: Պարզապարզութեանը և միմյան, կամարն, զարկանքն ինչպէս, զարկանքն էլ, թայց անկեղծ պարզում է շարժանքն սպասեցանքներն: Ինչ այն թայց ինչպէս, որոնցով զարկանքն սպասում ու ուղղութեան է — անհարկ պարզութեանը, սպասելն կարց, շարժանքն սանձանքներն ընդարձակում, անհարկանքն զնկարգութեանը, զարկանքն, զարկանքն փոխանքն ու անմարտական պարզութեանը, կենդանքն մի շարք երկուքններ — այն անկեղծ իսպիտակութեան է:

Ս. միայն անմարտականութեան անհարկութեան է, մեկ էլ մեր պարզապարզութեանը ինչն է լուս: Ոչ մի նոր, թայց մեկ ինչպէս կուլանքներն ու շարժանքն անհարկութեանը, ոչ մի զարկանք անհարկութեանը, այսուրայութեանը զնկարգութեանը զարկանքն ինչու են մեր պարզապարզութեանը, որոնց իսկը նշինքն սպասում է և սեղ անմշակ ու նազուց, որպէս և զարկանքներն: Այն պատճառով պարզապարզութեանը անհարկութեանը՝ զնկարգութեանը անհարկանքներն ու Ս. Չարկանքներն ինչպէս լինելու այն կարգ լին անպարզ: Նայելի Չարկանքներն ու Արդեանքն զարկանքն սպաս ասու Այսու Մարտնչել և Ռուսա Չարկանքն կարգն կամ շայ կենդանք լուսարթն կենդանքներն էլ լինին Ս. Չարկանքն...

Բայց այն զարկանքներն զնկարգութեանը են կարգել են ասու կամարներն: Սպասում նրանց կարգն են անմարտ էին Փարզապարզութեանը ու իմար միմյանքներն և ընդարձակում էին նրանց զարկանքներն ան ու բանարարանքներն: Սուս անպարզութեանը սպասեցանք մարտնչելու ու մարտնչելութեանը կամարն է:

7) Սուս մարտնչելու, 1917 թ. 10 հունիս:

հետեւորդներ զուտ և նախկինս պրոչնապարդներ էին: Մտակալից դրական աշխարհի զուգակամ կոմունիզմի շրջափոխ չլսողութիւններն ու հասարակական պայտաբը Քիլիպայից որսալ կերպին և կրեանում: Ստեփան և հետեւյշխունքի իւրյնականակն արտայայտութիւններով պայտասունում ստեղծու ածեանաշուք ներկայացուցիչը յանձնի ճարտիւնի: Անկապութեամբ զերկըն (ԱՅՈՒՆՆԱԿԱՆ ՅՁԱՆ), որ բալլեկներէ ստեղծած զբարեկեանութիւն ածեանաշխունքի կրտսերներէ մէկն է, ուշ զուտ. և՛ մեզ մաս: Սանտի վերջից ապագանց է արեւում այս կամ այն զբողիւն յորիւն զերկում, բարեստեղծութիւն կամ պատմանց այս ինչ կիւրթի մասին, այս ինչ զորքը կամ սննդ փառաբանելու նկատուով: պակասանք է, որ նման ձևով կուգնում զբանցները չնն կարող զնդարտեստական արժէք ներկայանալի: Ինչ ու երբէք մի գտնիք ԱՄերկայիսինն ու սրտ վնաս զարծիք, սքի ու ծրկայանալիս և Մուսուսներէ արտոտարտութիւնները վերածիք զնդարտեստական երկի, կամ արեւասի վերջնով նկարագրի կոմունիստ լարելութիւնները — կարելի՞ թան է:

Գարջ է, որ այս ձևի զբարեկեանութիւնը կը լինի աշխատ և զրեւիկի: Իրանով է բացատրուում, որ ահա ստառ տարի է հայ կոմունիստները կրկնի արտապարտութեան սակ ստեղծ սեպտիկ պատեւութիւններ — Ինքնական լու պայմաններ, մքի տպագրութիւն, զրեւ սմէն տեսակ յարմարութիւններ — որոնց մասին ոչ-բալլեկի հեղինակները երաբէր սեղան չեն կարող, թայց և այնպէս չարիքն է հասիկ մայրուն զբական արժէք չի արտայայտել խորհրդային աշխարհում: Անգամ միջնակութիւնները սովակասին են: Սննդը բացարձակ ինքնակութիւն է, այնպէս տարիակութիւն, մտքի ու ձևի կատարել սնանկութիւն: Սեբուրովին իրանացի է հայ պրոչնապարտականութեան վերջի հակն է: Ինքնութիւնանը, երբ ստում է, թէ զպրոչնապարտներ զբարեկեանք մասն են զիզւած պահեստներում և չեն կարգացում: Միանգամայն արգալ է և Արտ. Կարեհանը, որ ծրկունի ՉԳայտար շարժմանը ընդմիջում էր շարք յոգաններ զրեք հայ պրոչնապարտներ զիս: Խոյն որով արտայայտուց և Ա. Յովհաննիսեանը, որ խոյնայն ճարտիկից հայ պրոչնապարտականութեան զուտակութիւնը: Իսկ յայտնի զնախա Յ. Կանգարտեանի ստեղծու հայ պրոչնապարտի որին զորք զիս լոյս շեւսում՝ արժէն Շահում և սնարէնց է զուսում, միջ մի կոմիտոս, մի Խոյնի և համալսարանից զբական զիստիցի շարքը հետաւոր զարեւից մինչև մեր օրերը լարեանում են լուստարելու ու ինքնացնել ճարգկային կողմները...

Կոմիտոս, Խոյնի ու... Կարիքի ճարտեան, կամ վտանգներ — տարածութիւնը արդարեւ որ անհամեմատայն է: Ո՛չ միայն Խոյնի, այլ մի կամասանց, մի Ռի, մի Շուլանտեան սեղան չկայ իայ պրոչնապարտականութեան մէջ, որ բարեբաղուի տրոտսկիստները, ստուպանտութիւն ու արարելութիւն և թարգմանութիւն: Սե կեթի ճարգկային կայտասունում ընթանելի ինք լոյս է տեսում, այդ էլ, այդպէս կուտ, արգեկանութիւն կարեւորներ լնա ոչ մի

կայ շունցող հեղինակներէ երկերն են և կոմունիստներէց էլ այն զբողեւիչներ, որոնց կոմունիզմը զուտ ձևական ընդմի սնի: Անդրեկեցիներն մէջ կրնն ստեղծ անիլ անպատիւ պարզը Յ. Բուսանտեան ու Ա. Խուսարտեան շրջանի զբող Ի. Ինքնացնան է, որը յայտը կարծիք Գրեւանտարի կամբան է վարելում և արցնելով ՚ին ստուսաններին՝ թանկ է ծրում նոր կուտգործի ուղին:

Կայ պրոչնապարտականութեան սեղանատեղի տրոտսկի և պաշ ամայութիւն: Իայց այդ ամայութեան մէջ վերջերս սեղան են երեւու և յայտի որոշ միջեր՝ զարտաւ Մտակալից ապշեցուցիտեան սակ: Խուսարտեանի կետարումը նկատում է Կոտաջըրքուկի մի երևույթ — ապագին սաղբի ուսեղացումը որս զբարեկեանութեան մէջ: Անցեալ տարի ինքնուրուց կարծում բանաստեղծ Սեկեցը Կոմիտոսի և Խուսարտեանի զբողից Կոմիտոսի ու խորհրդայինը: Երբ բանաստեղծութիւններէ յարձանքն որս մոլորելի ապագին պով՝ ձեռքի սեղան են պատում: Ես նկատում է իրկի Պաշկինի զարծի շարանակող: Օրք Խո ձեռու, Մտակալից որս զբարեկեանից մրտութեան սակ հակասին խորք տեսնուով զբանց մահացը սեծու սպաշխի մեծ բանաստեղծի մտաւան մասին: Իսկ յուրարկուտարտութեան ժամանակ որս պարզուց երեք սեղան պատարին Պաշկինի արձանի լուրջը:

Ապագին որս արժեքացնան լնա որս զբարեկեանութեան մէջ նկատում է և ստեղ պայտալ ձևի, ոճի, մշակուածից կատարելապարտեան կամար: Կարելի անփութութիւն, աղքատագիտութիւն, զանկարտարութիւնները հնարեան վերացում են: Պաշկինի պատու լին բանաստեղծութիւնը, Տարգնեան ու Անտոյի Կարալի արձանը նորից զուսում են օրինակ որս հեղինակներէ կամար: Խուս զբարեկեանութիւնը սկսում է ապատարելի բալլեկիսեան կարկանդակ ձևերից և, Կարտակ զբարեկեանութեան ստամեկի խուսարտեաններ, պարզում է թեկը, սկսում է ապակի երկրի Կարապետ կանգով: Կարապետի են զայիս նոր հեղինակներ, նոր զբանցներ, որոնց վերականգնում են կայաց հնի ու նորի միջ: Սե Կատարելութիւնը ստեղծից շատ կարգում ու ծախակարում է այն երկերը, որոնց պատարում են կոմունիստական կենցաղը և վեր են կանում որս մոլորելի կողեկան արագիտութիւնները: Մէ կոմունիստ կոտալարիկի թուտարարեան, օրինակից կամար, ներկայացնում են միայն շոքիւ, այն բանի, որ շարուն հեղինակը կարտարութեան սեղան է, մինչդեռ մի բուրդին նոր հեղինակի ձեռքերիններէ Օրերը Թուտարարուց թերև թեքան Կատարելութիւն է լեցնում Թուտարները:

Այս երևույթի արձանագիտելը ստեղծում ենք արդեն և Կայտասունում զիս սպաս, Կարի նմարելի, թայց հնարեակ սեղան ու զարգացման Կատարականութիւններով կարտար: Էնք, լեկնեան ծածկուած մտքը, Գրեւիսեանիս թիկնատարութիւնը այնպէ լնա թուտարում մարդկանց:

Ո՞՞ չի փրկի ո՛չ մի կեանք և ո՛չ մի մարդն Կոմունիստարդ... A.R.A.R.@

Առաջին երկնեանն է առ: Մթափումի տալին
 ճիւղ, որն անպայման պիտի շարժուին ուրիշները: Այս ճիւղ խնդրում է գրու: Գիւլիթիւմիաններն,
 Կարինաններն է Ալ: Յովհաննիսեաններն դարձնու-
 թիւնը էր որի ճիւղ է գնու: Քայք պարտադրական
 ըմբոստագումները կենին է Մարտի դեմ արդէն
 բազմազում են գրանթծաները զրա և զպայտն
 կերպով լրում ձեռքից ձեռք մեր թաղաքներում և
 զիւրերում: Եւ նրանց ըմբոստագումները անկէ լատ են,
 քան Պետրոսի պահեստներում փոռը պարտադրական
 հասարկները:

Մի քան որում Եփրատի վերինն ու
 Մարտից երես զարմնոյ պարտադրողները: Հնաւոր-
 քանակ է, որ սուսական երկուքը նոյնութեամբ
 կրկնում է և մից ծառ: Այդու Հայաստանում ամենից
 անակն ժողովուրդականութիւն զայնպէս Յը: Չարեանց
 ծանօթ բանաստեղծութիւնն է.

Եւ իմ անու: Հայաստանի արևուտար խորն եմ սիրում,
 Մեր կնն օտքն պարսկան լարակում լարն եմ սիրում,
 Արձանում ծաղիկների ու վարդերի շարք վառում
 Ու ծաղիկում աղիլներն կեպակում պարն եմ սիրում:
 Արձան եմ մեր երկիցն մտք, որքոց զիւլ, իմն լուսն,
 Արևն արձան ու օճառայ վրայապաշտ խորն զմեծ,
 Մրում կարն իրերիցն անկողնիկայ պարսկան ու
 Ու կնուայ խաղաղների կարգումայ խորն եմ սիրում:
 Մեր էլ իմեն, չեմ մտախն ես օգրծալայ երգեր մեր,
 Յեմ ճառակն արթն զարման երկարաքի օրերը մեր,
 Ինչպէս էլ սիրա իջողն արիւտան զիւրերը մեր,
 Ենն ես սրբ և արմատիս իմ Հայաստան կարն եմ սիրում:
 Իմ կարտան արտ ծածար մ'ի սիւ ուրիշ կերպ լիլայ,
 Խորիցնայ, Բույսնի պէս լուսապատ կեպտ իջայ:
 Այստե անքի՛ Արարտի ձեռն անքի՛ զարթ լիլայ:
 Երկու անուս փառնի ծածար, եւ իմ մտախն արն եմ
 սիրում:

Մարտի անուն է ամեն ինչ: Այս պարունակի կրկով
 Չարեանցն կը ներկեն նրա բոլոր մեղքերը, ինչպէս
 Ծանկերին որսն ժառանգականութիւնը ներքե նրա զար-
 ման բոլոր սաստիկութիւնները: Եւ զարմանալ չէ, որ
 հակառակ այլանպակի միտումներին, հակառակ
 երկաշին արարքների, անարդարական ու այլաներում
 արքայակերպի, հակառակ վերինն արքայները շարպ-
 ան մի շարք անձուրի արձանապան ու ժամանու-
 թիւններով լիքն անխորհրդ գրանթներին, Չարեանց
 շարունակում է մայր կենդանին, և այլ կենդանութեան
 ազդիւրը պէտք է փնտռել նրա ամենու Հայաստանում
 և նախ ողով երկնչում բանաստեղծութիւններն ճիւղ:
 Միայն Գրանկանն ու Քուստանանն են երկու Հա-
 յաստանը արիւտ ունեց և այնքան անկեղծ ու
 ինքնարարչի, որքան Չարեանց էր այս գրուոր ճիւղ:
 Եւ Մասնակեանն ու Քուստանանց Հայաստանի ամենու-
 լայնական բանաստեղծներն են ներկայումս: Մի
 քան, որ բացառութեամբ է միայն սպառնալի արձակներ
 միջով զարմանութեամբ, սպառնալի որսն արդարան
 անարթով: Երբ հակաբարութեան թուլիկներն ժողովու-
 րին անտարբերներն է յոր ու զարթ, Հայաստանի
 հրակատարութեանը ծայր կերպս

արարութիւնը շարունակում է Եփրատի վերինն արնեկ
 ազգային զարգացումներն և զարգանքներն ճիւղ: Եւ
 երբ ամենաշարժալի պարտադրողներն ճիւղ սկսում
 է Հալա, թէ՛

Իմն չի փրկի ոչ մի կենիմ և ոչ մի Մարտն ընա-
 պիտույսով —

— այդ արդէն մի ժամ է, որից յետոյ ամենուստե-
 լի կերպով պիտի զայ անուս Հայաստանը էր ընայր-
 ան արշիկներն հեղանկան պարտով և ընտրեկնուս
 ու Քուստանի լուսապակի անտարտներով:

Միւս կողմից, սպառնալի արարին զուշքեմայ,
 զարգանում է կենդանային կողմը: Պաշտանական
 պարտադրականութեան փոշիներում ինչպէս կենդանի
 մարդը սկսում են քննադատել կոմունարական ու
 կոմսոցական բարքերը: Եւ անկողն կերպով սա-
 բանուղ ստանալուներն ճիւղ մեզ կարողում ենք
 անխնայ մեղքացումներ ու մտաբաններ, ծայր ու
 պարսուսանք արդաւ Հայաստանում որսնուց կոմ-
 սոցիկներն (կոմունիստական բուրժուաններն), եղգման
 ներքի (կոմ. զբոսաւարների), բիրտերանների ու նրանց
 արքանակների զմէ: Այլ ստանալուները, որոնց
 հեղինակները կոմունիստ պարտադրողներ են, անկողն
 են բերին բնական և անպակի սպառնալիկութեան
 ժողովուրդի զրա: Հայն հետաքրքրութիւն են անող
 քերում և կոմունիստ զարիւնքին ծաղիկ և խաղա-
 զայրերիցն պէտք է լինէ Արտիկն (Ալ. Բախուց),
 որ կեպակում էր զրա և գրում ընթացողի ուղղ-
 ութիւնը և զգրում Նայրի Չարեաններն խորանն
 ու զարթութիւն: Արտիկն զմէ զիւրերս զարթն էր
 բացում, նրան հասուղան ենթարկեցին, բրբեկ հե-
 տանք նրա զմէ կողմ ժամանութեան:

Նայն փաստով է բացատրում և Գ. Դեմիրճեանի
 Եթով Նայարն Քուստանայի շարունակութիւնը հայա-
 կան բեմի զրա: Եւ այլ գրանթը Դեմիրճեանը յարինն
 է ի հանայս թուլիկներն ծաղիկնայ կամար զարման-
 զարտապաններին, բայց, իրապէս, ես գուրն է կենի
 կենդանային ծայրերուցն կոմունիստներն մտախն:
 Քուստանական հասարակութիւնը բեմի զրա անձում է
 բացատրել կենդանի ստեղծ, որոնք ամեն որ փրում
 են իր շարքը և որոնց մտնուց ու անուս սուր
 խորհրդային իշխանութիւնն է: Եթով Նայարին ստա-
 նալը ժողովուրդականութիւնը սկսել է կասկածել
 Քուստանական շարժումն էր, երկի, հետո չէ այլ
 արդ, երբ նա էր գուրն նուսի Քուստանայից իրն
 հակաբաղադրական գրանթը:

Նայն երկուքով է մեկնում և այն արտապար
 ժողովուրդականութիւնը, որ Հայաստանում փայլում
 են Հայ կնն հեղինակները, որոնց երկերը կամարին
 դրապարանից ստանալու կամար կարողում են անախին
 հերթը, ինչպէս նաև արտասանման երկուստար
 գրողները, Ե Հայրենիք Ե անտարքի շարք իմարն
 գրական ունեքը — Համասնայ, Եռայանան, ԹԵ,
 Չարեանն և ուրիշներ — որոնք ընտանիքը կարող-
 ւում են տարւութեամբ, ԹԵ ընտանի զեղար-
 կարացողները գրանթում են անտարբերութեամբ և
 պարտով:

Երևոյթը, Ի Տարբէ, յգնաց և գերազանեաւոր և անկուսակցական գործակներէ անարդէկէնթիւնը յգնաց և կուզէ պրոպագանդներ շրմուռ ահալս գտնուութիւններն են: Բայց և այնպէս, անկարծի և շտեմնի ծայր տակ խմորում: Հայաստանի գրական ժողովը շինել և փակուել մէջ և ելք և որոնել: Այդ որոնելը կատարել և Կրանդակն որդակներում և անգին կանգաւթիւններով, որով բացարարում են և այն կենդանային սխաւար կողմերը, որոնց ցարտան արտայայտելը անգիտացու Պարնիչը և որոնք Հայաստանի մտաւոր միջնարդի Թուանարման արդիւնքն են: Յեղի և ունենում արժեքներէ վերաբանաւ անում, խուզարկու ժողովը յանդի և որդ կարգաւորութիւններէ, թայց կուկանդող շրմուռն Թոյլ լին առիտ ապարտիքն արտայայտելու այդ կարգաւորութիւնները: Կենտանքը լինում և աւարկայութիւն: Երբորովն սրբի շրմուցը կը առանային մարերն ու շարքեր, եթէ Հայաստանում գրականութիւն ունենալին զովարական նպաստաւոր պայմաններ և գտն զպայտայնական տարբական ապաստութիւններ, եթէ հնարաւոր լինէր լինանցան զգտնութիւնն աւ գայրթութը արտայայտելը կրագործելով, ապա իսանք աւ գրել:

ապա շնորհաւորել: Հայաստանը կաթայի պէս, փակում և անոր բաշխիկան կապարելով, ինչպէ՞ս կուզէք: որ լաւաթի...

Սկզբում առցանք, թէ շատ դժուար է գտնակեացունել պրոպագանդանութեան կութիւնը: Ենթադր յարաւուր ծով մենք սրենք միայն ընդհանուր գծեր: Թայց կենց այդ ընդհանուր գծերն էլ յառազան են անարդելու կամար, որ, ինչպէս ինտերք յարթ ապարդիւններում, գրականութեան մէջ էլ բաշխիկները ցարդ ա՛յ մի դրական գործ, մտայնում ա՛յ մի արժեք լին առցանք: Գրականութեանութեան նշանակում և պրոպագանդանութիւն: Եւ այդ զառարկութեան մէջ կամարկուտաց սխաւոր են գտնուել կենտրոն գործիքակի բարեփոխները, որոնց լին կարող շատ առցանքն աւ յարեանք:

Ինչ չի փրկի ա՛յ մի լծիկն և ա՛յ մի Սարգս ժողպետական-ով...

Պարզ առցանք ստանք է: Այժմ գեղի՞ գործ: Բարձրեան իտեղ ստանք գործի սրինք է:

Երևում.

Պ. ԵՐԿԻՐՈՒՆ

Բանկորների դուրսիւնը Խորհրդային գործարաններում

Համախոթեանական իրադարձիչը անդրապետութեան սահմաններում գտնուող բանկորները և գերազանցեալ ծախն ընդհանրապէս կամ պէտք և լուծ և կամ շատ երկար զեղէ: Երբզմեկտ քանուորակագրական իշխանութեան ներքոյ գտնուող բանկոր և գերազանց գրութիւնը այսոր տնայան վրա է, ինչպան վրա էր նորաստեղծական Թուանասանում:

Մեզանում գործող բանկորներն զրուսթիւնը լրիւ պատկերացնելու կամար անկրանելու և անգամաներին կանգ առնել արդիւնաբերական գործարաններում և Կրանդակն ինքններում գործող բանկորներէ բաշխիկական տարիներէ վրա և ջուլջ տուլ նրանց վիճակի առիճանական փոփոխումը:

Բանկորներին չանգործողները պատարարում թերջ բաշխիկները բանկորական ԼՍ ծախու աշխատանքով արտադրական յարթ երգերում գործող բանկորներին այնպիսի գրութեան մէջ գրելն, որ նրանք ա՛յ միայն իրենց աշխատանքի ծախներ կրանում ծախն առարկութիւն լին կարող սնել, այլ աշխատավարձն ծախն էլ անկարող էին իտեղ բանուլ: Այդ շրջանը ուղմական կտուկներէ շրմալ էր, և բաշխիկները իրենց գործարանը զանազան տեսակի ստարակներով՝ զարնել էին անարդու և բանկորութեան կամար: Այդ ծախանակարշտանում բանկորները պետութիւնից քաղվարձ էին ստանում 1-2 Թուան Լայ: Անց՝ Կարց էր ծագում, թէ մըն էր բանկորի իշխանութիւնը և ուղմար էին բանկորները: Նման կարգաւորակն բաշխիկները դաւառաբանում էին՝ անք իրերի տնտեսութիւնը զանուանում և բանկորական երկար աշխատանք: Աշխատանքի կամար որդ իրադարձական կարգաւոր-

չութիւն և զրուսթիւնն են հայել: Ենթադր յեղափոխական բանկորներէ ենու բաշխիկները առցանքն վարչակցի՞ իրենց յաթմանակի սկզբական տարիներում: Տենք նոր գտն դրան յեղափոխական բանկորական ցանկաներէ ենու նրանց այդպիսի վարչակցի անասանում էին, որ վտար միւս որ կը յեղափոխակուտացնեն նուկ անարկն Երազան և կը բարտարեն իրենց վառարարութիւնը:

Գրումս բաշխիկեան արտաբաշխանքն, ցանգանային կատարաններին անկաստան բանկորը մի դուր կարծեց, որ բաշխիկները առաւելմիջնութիւնը կը շարունակել մինչև Երազանական զամարանալը: Արտաբաշխանար գիմարեբանական բանկորութիւնը առջ ուղով անանում էր բաշխիկներին զառարկանութեանը և ապաստում նրանց անանումներին, իրտանումներին: Ստեղծել, առարկներ ընթացում փորձը յայց առեց, որ բաշխիկները անցար են իրենց անմաններեց զարտ զուլ և յեղափոխականացնել գրամատարական երկրները: Այս արտաբաշխանքն բաշխիկներին և նրանց պարծարանում և զարտապր բանկորներէ կամար արկի յարի պէս պարզ գրանուար յետու, բանկորները անգանքն անուկ ինչ զամով էլ լին յարեանքի իրենց անտեսական գրութիւնը: Մենք այս, բաշխիկները անտեսանք էին արգելն, որ, թէկուզ անաս փոխար երկրներեց մէկում, պարզ և ընթերցային յեղափոխութեան անասանում, անոր վերջիններն առավ կարց յարձրացան՝ առնելն Կրթիւն թողնել նորագտան երկրներէ մէկնաշխակաւ արտադրութեանեց արքան լու նրապները և աշխատելը վերափոխանել երկրի զառարկան տնտեսական և մեծ արդիւնք կենտրն կամարանքն անտեսանում:

Գործարարական տնտեսութիւնը բարձրացնելու համար անհրաժեշտ էր նաև և առաջ բարձրացնել բանւորի տնտեսական դրութիւնը: Այս իսկ պատճառով բանւորները զատուրակներ ինքնուրուի կարգերի և Համաձայն այն կարգերի ուղեկցելու սահմանեցին: Բայց որովհետև Կարաբուքիւնը շրջապարսկն և զզգո՛ւ մնաց, չարաձայնաց և երկրի տնտեսութիւնը:

Ի՞նչպէս և ի՞նչու էր զզգո՛ւ բանւորութիւնը:

Որովհետև թուէնդիկան զրամանը այդ ժամանակաշրջանում Քանդակների խնայար Քուրդներ էր դրձում, ամէն ամսի սկիզբներին բանւորներին նոր ունեւոր էին սահմանում, բայց մինչև ամբողջ վերջանար, բանւորը ունեւոր էր այն ժամ Կարաբուքիւնը թուէնդիկան ուղեկցելու մի ժամի ուղեկցի էին վերածուում: Այսպիսով, ինքնուրուիքան, աշխատարարութիւնը մնաց զզգո՛ւ, և վերջը յրամանը, չվերականգնող զարգալուտ տնտեսութիւնը, թէկուց երկու տակոտով: Միայն խորհրդային դրամի արժէքի կայունացումով Հարաւար էրու որու չարով աստույկ կամուտ խորհրդային արտադրական-արդիւնաբերական գործարարներին ու հիմնարկութիւններին: Սակայն, աշխատանքային կայուն բացման գործարարական և հիմնարկութիւններ, որոնք պետութիւնը անելի շատ ունեւոր էին աստուտ, քան իրենք արտադրում կամ արդիւնաբերում էին. նման հիմնարկութիւններ թիւք էին և Թիֆլիսում և Երևանում:

Այսպէս էր դրութիւնը խորհրդային գործարարներում, երբ էնչեց Այգի (տնտեսական) նոր զարգացման(թեան) ժամը, որի ընդհու վերջնապետապէս պետի վերականգնելու տնտեսութիւնը այն բոլոր արտադրական-արդիւնաբերական հիմնարկներ, որոնք յեղափոխութեան ընթացքում էին կործանուել: Միշտ ասած, Այգի ինչպիսի՞նք էնեքը մեծ յայտ էր դրել նրա ձեռք բաց յետագայ արտադրական արգաւազներին այդ յոյսերը՝ թէ՛ արտադրական և թէ՛ բանւոր տնտեսական դրութեան բարձրման տեսակետից:

Նկատելով որ արտադրական գործարարները պետութեան անընդհանր զինվարութիւնը բարձրանց և յանձնեց մասնաւոր մասնազմներ, որոնք, առաջին ինքնին, հիմնարկութիւնը ինքնամասնագրութեան պետի ենթարկելի և աստիճանաբար զարգացնելու անուր հիմնարկութեան տնտեսութիւնը: Նարտակական շրջանում գործարարները թուէնդի ղ-ամանապետ վերականգնելու ձեռքին էին և անհար էր արտադրական գործարարները, կամ գործարարները գաստային վիճակին վերջ դնել:

Մեծուայանց դրութիւնը կրկին արտադրական արտադրող կանչում նարին ուերը կամ անասակտները, այժմ նորից անցան գործի գլուխ, և նրանց առաջին գործը եղաւ անհետքի կատարել մեծ թափ կանաստներ ու արտադրական վարչեր պատու: Անաշխատանակ գործարարներին: Այսպիսով, նրանք արտադրանքից, կաշկարաբարակներից, շուրջանոցներին և գինեգործական և Արարտա և գործարարին կրճատեց բանւորութեան մաս ին արգար: Հիմնարկութիւնները եղանակներով զարգացնելու ձեռքով

կարողացան ընթացք առն ինքնամասնագրութեան գործին:

Այգի գործարարների բոլոր վարչերին արտադրում էր աստուտ-աստուտ Հասարակական գործարարները կնքել՝ իրեն ենթակայ գործարարներ բանւորներին էնա: Նկատելով բանւորներին էլ նաեւ իրաւունք, որով նրանց Հարաւարութիւնը գրեթէ ունեւորին իրենք արտադրութեան համաձայն աստուտ կամ վերականգնող յատուտ կայանաբեր լինել գործարարի վարչերին էնա: Արտադրական հիմնարկութիւնները ինքնամասնագրութեան անհնչույց յետոյ բանւորական աշխատանքի մասերը մի վերականգնել, արգաւ, աշխատանքը լատ իտապացնել՝ այնպէս որ ը վարչականով գործին ուլացող բանւորներ ունեւորները պարտ էնեց իրեն վարչերին աշխատանքի փոխարէն դրամը: Երաւարտութիւնը գործարարի վարչի իրեն ենթակայ գործարարական աշխատող բանւորներին նոր ունեւորանք սահմանեց և ամէն բանւորը մէկ կատարելու պահանջը յետոյ՝ աստուտ կատարողային պատկանող բանւորին էն, իսկ անհարարը (Զ-դ) կատարողան ունեւորներին նշանակեց ձեռք: Ենչպէս այն բանին, որ Թիֆլիսում, Բազում և Մոսկուայում կային հիմնարկութիւններ, որոնք շատ էին արտադրում և շատ էին աստուտ, մեղանում՝ Հայաստանում բոլոր արտադրական հիմնարկները բանւորները մինեւոր ունեւոր էին աստուտ և աստուտ են նաև արժ:

Որովհետև մինչև այսօր էլ խորհրդային արդիւնաբերական բոլոր հիմնարկութիւնները ինքնամասնագրութեան մէջ են գտնուում, մտնեց արժ գործարարներին ներս և ցոյց տանք, թէ ինքնամասնագրութեան մէջ գտնուող բանւորը ի՞նչ վիճակ է ներկայացնում:

Խորհրդային հիմնարկութիւններում մեծ ուլացրութիւն և զարմում վարչական պատանդութեան վրա: Օրինակ, ամէն մի գործարարում զուգ էր գտնեց տեղւորները (տեղական կոմիտէներ) բացի կանգան տեսակի աւելորդ պայաններ, որոնք բոլորն էլ անհարթ թուէնդիներ են: Գործարարներում ամենաբարձր կատարողան ունեցող կոմիտէնա բանւորը կրթել էր: Բոլորն էլ վարչական պատանդներ են, Թուէնդի բանւորներ, ընդհանրապէս, լին կարողանում դիմուայ գործարարներում: ԸՅ՛՛՛՛ գործարարում նրանք չի յանուում վարչական պատանդ մեծ զինք, թիւքում են գործարարը և անցնում ուրիշ ասարակ: Այսպիսով արդիւնաբերութիւնը հիմնական և անգործացնող բանւորութեան ակտիւն: Տրոցկին իր առաջին միջոցները մասը դրեց այդ ցաւտ վերջի վրա, սակայն, նրան լիպողներ, որ իր աստուտները հիմնարկ:

Արտադրութիւնը իր ունեւորին տեսող անհոլանդական բանւորութիւնը պետուում և տնտեսական գաստար դրութեան մէջ: Սեպտեմբրութիւն և պետել, թէ բանւորը զու է, երբ նա իր աշխատանքով ի կարողանում ընտանիքի անպանդներ ֆորթալանց գալութիւն անգամ պաշտանել:

Խորհրդային գործարարներում գործող բանւորութիւնը, այսօր, լատ յոնակ կերպով պետ, որ վարչեր հիմնարկները անհետեւ պատուաբար նարադուտ եղաւ իր Հարաւարութեան զարգացումը և է

անցոր արևէ ձևով իր տնտեսական գրութիւնը բարձր-
 շինու : Չմայած, որ 3-4 ասրէ է աւա, որ մեր
 երկրի գործարանները ինքնամատակարարման մէջ են
 դառնում և որոշ չափով բարձրացել է մեր արտադրա-
 կան անտեսութիւնը, այնուամենայնիւ, այսօր մեզա-
 մուտ ամենաբարձր արագի քանակը (Վարչ կասնդորիս)
 ստանում է 62 րուսի 50 կոպէկ, իսկ անձնացուծը (1-ին
 կասնդորիս) 1R րուսի: Ընթէ խորհրդային երկրների
 կենտր թանգութիւնը նկատի ունենաւք, կը տեսնենք,
 որ ստրատախիէ է քանար գառակարգի գրութիւնը
 Հայաստանում, Թուրքաստանում և Կովկասում:

Ինչպէս Թուրքաստանում, այնպէս և ձեզանում՝
 Անցրկովկասում, չկան ժառանգոր գործարաններ :
 Կործիր Հոսիաները նրանք չափացի մէջ տեղիչ է
 որոնք արևմտեան մի խաւ՝ րուշկեկեան կարծիք այնու-
 կանութիւնը, որն իր պետական-կադրտախտական
 շարքապահտութեամբ խորհրդային քանակի Համար
 ասելի գիշարուի է, քան ցարական գործարանատերը:

Պետական կադրտախտի ուժեղացման և արժա-
 պեղման շարքապահտութեան Հետևանք է մեր խորհրդ-
 դային քանակի տնտեսական իրաւախ գրութիւնը:
 Չիքաննք ամենաբարձր ուժեղ ստացող քանակներ, որ,
 ինչպէս աստղիք, ստանում է 62 ր. 50 կ. չիքովեցուցի:
 Միևնու ժամանակ քանակը միարուր է շարքապահտ
 Փունտին՝ 35 կոպէկ, ժախ՝ 40, իսկին՝ 80-90, Հաբին՝
 10-15 կոպէկ: Խորհրդային քանակը մէկ արբին Հասա-
 րակ կերտասին՝ 30 և., մէկ գրչ կոպիկին՝ (անգա-
 կան արտաք) 25-30 և., մէկ գրչ կանգոր (արտա-
 սաՀմանի շիքորտրան) արտաչախի միարուր է 10և.
 չիքովեց, արբինն՝ մէկ արտաչախ կեչուե սոխի:

Ընթերցողք ինք թող եզրակացութիւններ անէ և
 Համարի. թէ ի՞նչ ասել է արևմուտ-գիւղացական
 իշխանութիւն:

Արժէ, տեսնեք, թէ նոյն Եւրպ կասնդորիսով
 վարձարակ քանակի ամսական ուժաւարակի փո-
 խարէն ստաւած 62և. 60 կոպէկից ինչքան է պոչկում
 պետութիւնը: Մինք դիմամբ ասելով ենք Եւրպ
 կասնդորիս, որպէտքի ցոյց տանք, որ ամենայնու
 վարձար: օղներ անգամ արժան լին ստանում, որ
 կարողանան ինչպէ իրենց դէժ ամենաարտաչախ
 կարէնները:

Յայր քանակական Հիմնարկութիւնների անպա-
 ների Համար պարտապիք է Ալիախիւր-ը, Մոսկու-ը և
 Հովնու-ը: Ամէն մի քանակ պարտաւոր է իր ամաստ-
 ներից մէկ-մէկ տակու գիւարքի վերջիշնույ ընկերու-
 թեան և քանակորտարակն շնորհրդային Հայաստան
 թեքիին: Բազի ուր, իւրաքանչիւր քանակ պարտաւոր
 է իր ուժեղից 2 աստու սուլ արժեքութեան և 2 տակու
 էլ վերան միութեան կից անուր փոխադնութեան
 շանձարկից, որին արտադրող անկուտակչական սե
 քանակը գրեթէ չի պաւում և օգուտը վարչական
 կամուխտ պարտանձան է: Ըլ գիւ յենք խաւում այն
 ժառի, որ Հիմնարկութեան կամուխտ պարտանձան
 որոմանում փոխադնութիւն կենտր Համար անկի այլ
 Հարաւարք:

Հիմա տեսնենք խորհրդային քանակի անտր վերջ
 ուժեղ ստանալիք:

Հիմնարկութեան վարէի ուժեղ քալան օրը,
 Ալիաքիի, Մոսկու, Համբ, պրոֆիտութեան, ԵՎ. Հ. Ն
 թեքի և փոխ-օրնութեան քանձարկի ներկայացու-
 ցիւնները, որպէս պարտաւորիք, Հերթ են պաւում
 ուժեղակաւարկը՝ կրեք Հասանիցը գրամը գանձելու
 Համար: Յիշուէ ներկայացուցիչները եթէ այլ մայր-
 կանին չիարդանան գանձել, մէկ յետոյ քանակի մաս
 դրամ չմայրի՝ հնարաւոր չի լինի գանձել իրենց
 Հասանիցը թալար: Թանկակաւարկում Հերթի սպասող
 այլ շեքիկայացուցիչներն ժառին լենք խաւում. մերթ
 րնք մերթ ներկայ են լինում, օրինակ՝ չապտան,
 պետութեան վրա մնացած անպէտք պարտեքեր քան-
 ակներէ վրն վրա միտող Հիմնարկութիւնների ներկայա-
 ցուցիչները, յայտնի րուշկեկ գործիչների նկար ու
 կօզդիմանչան ձանուր կարծիք պակուչեանտներ կային:
 Թալարի արմուձ չի վերջանում:

Քանակական Հիմնարկութիւնների և գործարան-
 ների վերաբերմամբ տարւող թալարի շարքապահտու-
 թեան ժամանակ արժեքութիւններն ո՛ր միայն անտար-
 անք են, այլ և զորին քորնին ժամանակիցնը:
 Միգանում արևտուակչական միութիւնները րուշկե-
 կացան են, նրանք ղեկավարում են նկիւր և Յեկոպ
 ու Համարային են գործարանների վարչութեան Հեա՝
 քանակների թալարնու գործուն: ԱՅա թէ յիշու
 Համամիութեան կամուխտական կուտակչութեան
 արքամ Հրապարակ կից ընդդիմադիրները գանում
 են, որ քանի ուշ էլ, պէտք է լակի սիւլը և Հրամարէ
 քանակի ու գիւղացուե անուիւր նոյն քանակին ու
 յիշարդուն յանկարծեցուց: Կարթ կա՛յ յիշուելու, որ
 Համամիութեան քանակների ու գիւղացիների ընդդի-
 մադիրների թիւկնքում են գանում: Բուշկեկեան
 գործարանների քանակութիւնը իր Հուժիւր քաղակիցն
 անլի է Հաստացած, զան ընդդիմադիրներին, աս-
 կան, գործախաբար, Զեկույի կոպիները անկի են
 Հուժիւր, զան իրենք քաղակիցնը: Մասինի թեքին
 պատկանող ինչպանդներն ևս գրանն, որ ասանք
 ստալաւոր երկրներից մէկում րուշկեկեան յիշար-
 հուութեան ասուլացիներ՝ երեք գոլութիւնը յարիս
 կարողանան զարչ տալ: և այլ ասանուտով րուշկեկեան
 քանակին պարտաւոր միջոցներից գրկում, նրա արիւ-
 րտիներ կցող գրամը գրամատիրական գանագան
 կերկերի փոխադրում ՀամայնարՀային դաւեր լարելու
 Համար:

Խորհրդային գործարաններում միանգամայն ար-
 դիւան գործարարը կենտրի կանչող քանակական
 կազմակերպութեան ղեկավարները, թէկուր րուշկե-
 կներ, որոնք նպատակ ունեն քարտային քանակների
 գրութիւնը, իրա պատասխանատուութեան են ներա-
 կում, նրանք վրա մայրում են, որպէս Հակաիւրա-
 խականներ: Բուշկեկեան կարծիք արևմտականութիւն
 միջոյն գրամատիրական շարքապահտութիւն Հետա-
 ոյրելուով՝ աշխարհ է անում քանակների արտաք
 դաւանները և Հարկ եղած դեպքում ցոյց է տալիս իր
 գարշիք րուշկեկ:
 Մեզանից Ա. Կարապետյան Հիմնարկութիւն

ներ էլ, որոնց բանւորները յատուկ հարցարաններ են լինում աշխատանքից յետոյ, թէ ի՞նչ աշխատանքներ են կատարել, ի՞նչ են արտադրել, քանի՞ վայրկեան են ուշացել գործից և, վերջապէս, որո՞նք են անցկացրել այդ ուշացած մի քանի վայրկեանները: Մտից հարցարանները եղաւ նա՞մար են, որ տե՛զու բանւորը կարողանայ սարսուռ տանել: Բանւորը գործարանում՝ արգիւնաբերական ապարիչում պէտք է միշտ յատուկ դիմութիւն ցոյց տայ, հակառակ զկպում գիտողութեանց կարմանանայ և իջ նետազել գործարանից:

Արհրդաշէն գործարանների բանւորութիւնը ո՛ր գործարանով, ո՛ր արտադրութեան գաղափարով և ո՛ր էլ արտաճումով կարողանում է իր ստեղծական զբոսութիւնը բարւոյնել:

Այս անելանելի զբոսութիւնի զարս ցայտ համար Մոսկուայի պրոֆիւնտերի (պրոֆիւնտուալ Էմսերտստիտուտի) Երչը համադրումըրը գտաւ, որ բանւորութեանը մտում է եռանդով աշխատանքի զբոսութեան անցնել, հակառակ զկպում ասումութեան անխնայափոխի է Յուստատանի բովանդակ բանւորութեան: Այդ առաջարկը յետագայում բանւորութեան կողմից ընդունելութիւն գտաւ, քանի որ նկպից սկսած ինքնաուսուցարանական անցնող էփուարկութիւնների վարկիները մի քանի տարիների ընթացքում անստեղծութիւնը զգալի լավագ բարձրացնելով հանդերձ՝ բանւորի ունեիկի վրայ մի կպպէլ անգամ յանելում չկատարեցին:

Հատով աշխատանքի կոսթիւնը բացատրելու համար վերջները խորհրդային ջուհականոցի բանւորին. եթէ նա սովորական Յ մասնայ օրում մէկ արտադրում է 5 աքլին կտաւ, որանից յետոյ պիտի աշխատի անելին արտապիւն և անելուրդի համար ստանձին վարձատրութեան ստանալ:

Ձեռքած որ հատավարնի զբոսութիւնը մեր Ֆիգիգայէ թուլլ բանւորին շատ սուղի պիտի նախ, այնուամենայնիւ նա պարտաւոր է անցնել այդ զբոսութեան, որդեպի նաւարար լինի սարկել:

Անցեալ տարի համահոսութեանական արեւտակցական միութեան համադրումարներին մտանկայելու նպատակով Սերանիք և Քիֆիցից զինացող բանւոր-պատգամարանները Մոսկուա շտապեցին հատավարնի զբոսութեան անցնելու հշտանարանով: Եւ որովհետեւ այդ էր ցանկութիւնը Բուստատանի անբողջ բանւորութեան, անցաւ և Մոսկուայի համադրումըրը:

Հատով աշխատելու և հատավարնի զբոսութիւնը շահագործման աննաւարարն ձեռն է, թայց խորհրդային իշխանութիւնը թափաբութեամբ որդգրդեց, թէև մասն-

նակին, նկպի ընթացքին, ինքնաուսուցարանական շրջանում, խոտատցել էր աղիւնաբերութեան քարտրացման նետ միասին քարտրացնել նուե բանւորների ունեիկները: Այսօր Բուստատանի զբոսէլ թույր գործարաններում գործազրուում է հատավարնի զբոսութիւնը: Եւ թէև բանւորութիւնը շատ լաւ զկան, որ այս զբոսութիւնը եւր կբոստանում և Ֆիգիգական կործանում պիտի թերէ իրեն, թայց ուրիշ ելը չունի:

Արտասանմանում, սվգեր նետում են խորհրդային թերթերին, զիտեն, որ թուլեիկներին երկրում բանւորների ստոյնական զբոսութիւնը ախքան վատ է, որ թույր բանւարանները թունաւ են հիւանդ բանւորների, Բացի այդ, բուեւոր ինստիտուտի շտառութեան պատճառով այժմ պետական գանձարկըրը ո՛ր միայն չի վարձատրում քարք կատաղրդայնի սվգը հիւանդ բանւորներին, այլ ձանք հիւանդներին թուեարան էլ չի ընդունում: Այս մասին թերթերում ստանձին յայտարարութիւններ եղան: Հատավարնի զբոսութեան Մոսկուայի գործարաններում թղահարացան երեսոթ էլ Քիֆիտի մի քանի արտադրական միութիւնները, ապարանները, ձուլողները և երկաթագործ գործարաններում աշխատող բանւորները աքլին անցնել են այդ զբոսութեան՝ որակը անն առատու կպպուլ են վերցնում իրենց վարկիներից որոշ գործ և վերջացնելուց յետոյ կրկին շարունակում են մինչ երեկոյ:

Հայտատեան գործը զեռ նախապարտաւան շրջանում է գտնում, թայց անբարեկարգի հայ սակաւաթիւ բանւորութիւնն էլ պիտի անցնի նայի զբոսութեան:

Այսպէս և բանւորների վիճակը խորհրդային գործարաններում:

Արտասանման հայ աշխատարարութիւնը պէտք է անդեակ լինի խորհրդային բանւորի զբոսութեան մասին և թքին այն թույր ստեղծի վարկեան գործակալների երեխին, որոնք խորհրդային բանւորի արեւն-զբոսներից զոյացած ջրաններով շալ ունեիկներ են ստանում և թուլեիկեան քարտրութիւն ստում: Բուլեիկները, բանւորի և զիգացուլ անուումով, իրենց պետական զբաւարանական քաղաքագետութեամբ, հատավարնի կզանակով բանւորի ստրկական շղթաներին են անրացնում:

Յե՛ղք բանւոր, ո՛րք մայց գկարծիք հոկոմեդերին նետուց զբանւոր-գիւղացիական իշխանութեան հրուշակաւոր լպուսեղը՝ թէ՛ զգործարանը՝ բանւորին, հողը՝ զբիղացուն:

Սքեան. Ի. ՀՐԱՄԻՆ

Կիւղացիութիւնը եւ Խորհրդային Իւխամութիւնը

II

Եթէ մեզմոյ՝ աշխարհ դարա սրբին ու զեռասական ժամանակ շնորհ էլ կոմունիստական կուսակցութիւնը նամոցան էր, կամ նուազանցում էր, թէ նամոցան է, որ ցանկացած վայրկեանին կարող է վերջ տալ իր պէրձումներին և նորից անհնչ շարժակազական բոլոր ճակատներում ու ոչ միայն պրտակ վերան զերգործը, այլ մի քան էլ անկէ՝ ճանաչալով ընկերակարան կարգերին, 1928 թիւ ժողովը և արխանտայ վարչութիւնը նուազ անպատեհ Գիւղացու ժառին խոսելու, այժմ այնու նուազ արկն ունի որով որ արտում անս զերգործ ին պայաւելու ժառին: Պատում են այնպիսի լիցալ, որ կարծես խորհրդային Իլլիանութեան նորքեր միակ սարքան պիտի և ուրիշ ոչինչ: Տարբեր քան է, թէ որքան անկէն են այլ խոսքերը, Ռայց այն լիցան, որ խորհրդային Իլլիանութեանը քաննելում են գիւղու ու պիւղացու ժառին խոսելու, շարժացող ընդուն է՝ գիւղ ուր և խորհրդային Իլլիանութեան թուրքիւնը զնախաւելու նամար: 1928 թիւց սկսած խորհրդային Իլլիանութիւնը Իւրացանիւր գաղափարում ճանանելում է գիւղացու առաջ:

Լեզուց միայն, ինչ՞ք են ստում:

Կայինինը կոչ է սնում՝ ստիւն գիւղացուն, ինչպէս որ նա կայ: Ուղարձային պաշտօնաթիւրքը նամոցան է, որ անհրամելու է Կիւղացի փոխել գիւղացուն ժամանելու ձեռք: Տարբեր կիրարկող պիւղացիները նամարում է զատուպարտելի: Այլ թիւրք խորհուրդ է տալին՝ զիլլիւն զիւղացու վրա, այլ պատուօրին լան նա ձայնը: ոչ միայն սովորեցնել զիւղացուն, այլ սովորել նրանից (Կեանութեան, և, Նլ, ձեթ):

Մուկուսի կարծիք ակումքները մէկում 1928 թիւ Կեանութիւնը 11-ին Կամեննէ՝ խոսելով գիւղացու ժառին, ստում էր. «Ե՛ր ընկերներ ճեմճանութիւնը, զմարտարար մեջ կամար, պահանջում է զիւղացու կենտրոնական ժողովից խիստ քաղաքակետութիւն գիւղում աննոր ու կուլուի ասորին նկատմամբ՝ սաղաթող աննոր մի շատ կարեւոր նպատակն, այն է, որ սուանց գիւղական տնտեսութեան քաղաքացուն ու յատազգծութեան ին քաղաքացու ոչ մեք պետական տնտեսութեան ոչ ին արդիւններութիւնը, ինչք ունենայ ոչ զքամի նաստասուն ըրնաստութիւն, ոչ էլ քանուքական ցանկաններին, քաղաքի աշխատակարներին կանգնեք քարկնիցի վրան, Բուն քաղաքակետութեան բոլոր տեսակները՝ աննոր ունեք գիւղացիութեան՝ անիլլայու պէտք է շարձարարներ ենթարկան: այլ ժառին կենտրոնական կամիսի բերտար արդէն յայտնել է նամարտարտեան կուսակցական ժողովներին, որովհետև այլ կարեւորագոյն նորքում անհրամելու և կուսարեայ նամարտարութիւն բոլոր կուսակցականներին և կենտրոնական ժողովներին միլ, այլայու մեք որդարող ընկերները արմատ քարքեր շատ թանկ են

նստում արքայ կուսակցութեան վրա, ինչպէս որք սեղէ աննոր Խորհուրդի, Սարտուրի, Գուրտուսի ճանաչելութեան և կրտասունում:

Կամեննէ այլ յայտարարութիւնը սնում է այն ժամանակ, երբ Ռուսաստանը կուսակցութեան կրտսուրութեան ունգում էր: Այլ յայտարարութեան մէջ պարզ խոստովանում է ներթափանցել, որ պետութիւնը ունի գիւղից, և այն վարը, որ Կոմունիստական կուսակցութիւնը ստանում է զիւղի նանցիլ: Խորհուրդի, Սարտուրի, Գուրտուսի գիւղացիական պատասճարութիւնները շատ թանկ են նախկ կուսակցութեան վրա: Կուսակ զկայ, որ այլ պատասճարութիւններ ժամանակ գիւղացից շատ անիլ մեք շարքում են ստանել ու վնասել, քան Կոմունիստական կուսակցութիւնը: Ռայց այն էլ, որ Կոմունիստական վրա ինչպէս անհանճեա անիլ մեք շարքում վնասում էր կոմունիստական քաղաքակետութիւնը և 25-26 թիւրքին, Ռայց Կամեննէնը շին ժամանակ գիւղի նա ճաշ սարքելու կարը չէին սնում: Երանց ժողովարարութեան միակ ստորական իրենց են: Թիւ պատասճարութիւնները այժմ էլ ենլում են, Ռայց շատ մեք կրտասունները իրենց կամար, և այլ գիւղացուն է, որ ժողովարար է Կամեննէնին. վարի կրտսուն է խոսում երանց մէլ:

Նայն թիւ Կեան. 26-ին Կենտրոնական կամիսի քաղաքակետ Մուրտուր կենտրոնական կամիսի նկատում գիւղացուն անց գիւղում կուսարող աշխատանքների մասին և նկատ խիստ տխուր եզրակացութեան: Գիւղում կուսակցական վնասելի ու կոյուն կուսակցութեանը զկան: Ընան նաև այլ, ոչ կուսակցական՝ Կուսարական կամիսի քաղաքակետներին:

Ռայց ինչ կայ գիւղում:

Վնաս զիւղից, որքն ցոյց են տալին, որ գիւղի քաղաքական արժանապատեթիւնը սաստիկ որն է և արտասայտում է զգիւղական ժողովից անարդ (Ընդունում են է: Անհրամելում է պատասճարութեանը և կոմունիստ պաշտօններին պատասճարները, Ա. Ա.): Սե յայտնեան, կարծես թէ արգարացիլով գիւղի նման արժանապատեթիւնը: Մուրտուր ստում է. «Ե՛րնք զեռ ես գիւղի նկատմամբ բուսակետայ խոսուլ ու փափկանկատ լինք եղել»:

Այլ խոստովանութիւնը պարտականութեան Կեանական ցանկանքի շարքին տեսակները Իլլիանութեան նամար մէ զատուպարտութեան է: Դատարարում է այն Իլլիանութիւնը, որ իր տիրապետութեան եօթերորդ տարում խոստովանում է, որ զեռ ես բուսակետայ խոսուլ ու փափկանկատ լինք սպարակետութեան 25-ն կարծող նստամի նկատմամբ: Ռայց սուս գիւղացին զան փորձից զիւղ, որ Իլլիանութիւնը ոչ թէ Կարիկականաս ու Կիւղացի լինել — շատ լաւ, Եթէ միայն արդու լինք — այլ որ այլ Իլլիանութիւնը սարքներ շարունակ յատուրեն անընել ու քանցել է ժողովրդի ստում էր արտուրից:

Այդ նոր քառանկերը մի առանձին ժամադրու-
 թեամբ զհիշի մասին խոսում էր և Մասինը՝ այն
 օրերին Ռուսաստանը կառավարող երբորդութեան մէջ
 ազգաւը, իսկ այսօրայս զիմաստը:

Այն, ինչ որ պատահեց Վրաստանում, զրում է
 եւ, կարող է կրկին ամբողջ Ռուսաստանում, եթէ
 հիմովին չփոխենք մեր զապահովանութիւնը զհիշի
 հանդէպ: Գիւղացիներն են ծայր է տան ինչ որ
 շարժում, նրանք զգուց են և այդ զգուցիկները որ
 ըստ օրէ անում է, իսկ մեր կուսակցութիւնը այդ մասին
 ոչինչ չգիտէ (Սեղիվաթեան, Խ, X, 266-67):

Միամտու պէտք է լինի՝ Հասարակութեան Կարծիք
 Մասինն վերջին խոսքերին, Կամուրջապահ կուսակ-
 ցութիւնը ըստ լու պետէր, որ գիւղացիութիւնը կրթութի
 է խորհրդային էլեւանութիւնից գու չի ելնէ: Մասինն
 այդ խոսքերը մի տեսակ փնտնագողացակամութիւն
 են զիսկ տառ:

Այսպէս թէ այնպէս, խորհրդային էլեւանութեան
 քից թիւնը ամենից իոր Մասինն էր գիւղացիական
 զիւղացիութեան վերաբերմանը արժեքը որպէս էլեւան-
 սութեան Կարծիք ու ըն յամուրթութեան ծառն էր
 Կամուրջապահ կուսակցութեան նախ զինչ զընկերու-
 ին է կարգիչի բարձրագինքից զիսկ ազգային
 երբեմնի արքան տանի խորհրդարանները:

Շարժականից սակայն:

Քննչուտայ թերթը զրում էր. «Հիշեմտութիւն
 եօթներորդ արդում կարգը է յիշել, մասնով ու խոսել
 այն մասին, թէ ի՞նչն է այսօր անկետեմ, Չլայիացի-
 սում, կառուցեցում զիւղացուսն (7, XI, 24 թ.):
 Թերթը այդ տողերը զրում էր զիւղացի խորհրդային
 ուղարկում՝ Լենինն անցեալում զրան մի գրորդին
 արան Նեանկուս կուսակցութեան արժեք: Մտնասանում
 չկայ ընտրական զառավարութիւն, և երկերը կառու-
 վարում են ոչ թէ Կարգաւորներ ու ունեւորները, այլ
 նրանց զտաթարգարները: Կառավարում են նրանք,
 որոնք լրտեսում ու բարձրասանք են անում կայսերական
 պանք, սպարազիններով են զբարւում, խորում, կնքում
 ու թու: թիւն են անում թաղապետի տառը՝ պատանի
 Կամար: Կառավարում են քանակն կերպով: Բողոքու-
 ըը շէտհն է չի կարող իմանալ, թէ ի՞նչ պատրաստե-
 թի պատրաստութիւն են տեսնում, ի՞նչ նոր Կարգիչ
 են պնում իր վրա, ո՞ր պաշտօնակցին ինչ՞ Կամար են
 վարձարում, որո՞նք են փոխում: Մէ մի կերպում
 չկայ պաշտօնակցներէ պիտիտի բարձրութիւն, ինչպէս
 Ռուսաստանում: Եւ այդպէս անտեսները մոլի անտեսի
 պէս կանգնում են անմահ ժողովրդի վրին: — Հասար-
 ակ կառուարար Ժողով անկարգ է ճնդիչ-անցնել
 այդ անտառը, կողպուտի ու բռնութեան զժ արան
 է ոչ մի զանգառ լուրի երես չի տեսնում: Արքարու-
 թեան մայրը երբէ՞ց չի անտես ժողովրդին, այլ
 կորչում է այդ մոլ. թ. անտառում, խնդրում է ոտար-
 կանտաններում: Պաշտանակների բանկեր, որ ընտրում
 չէ ժողովրդի և պարտական չէ ժողովրդին Լաշի
 սառու, լրտեսական է ժողովրդին սարգի ստառնով,
 որք մէջ ժողովուրդը թրջարում է անեմ պէս:

Գիւղացին ուղարկելով այդ զառւանգը Քննչու-
 տային խորհրդութեան՝ էր կողմից անկարգի էր.
 արքան նմանութիւն կայ Լենինն այդ խոսքերի և
 արքարան մէջ՝

Քննչուտայ, Լաշիւս, Կամարն չէ գիւղացու
 այն կարգակցութեան հետ, բայց և այնպէս անտեսի
 մտաւորում է և կու չ անում իւրայիններին՝ միացան
 սեկուլարիզմներին՝ ինչ՝ զանէ ու աննէ այն
 սեկերը, որ անհնգապայման է գիւղացու և զժո-
 րութեան անհնգ սակիս:

Եւ այսպէս իր մտաթիւ խոսողականութիւններ,
 որոնք իմանան այն է, որ գիւղից կառավարող պէտք
 է ընդգրկել այնպիսի մի զառուարակութիւն, որք վերջ
 սայս գիւղի զժողութեան ու կարգի նրան խորհրդային
 էլեւանութեան հետ: Ու, բնականորէն, մարդ ենթադ-
 րում է, որ խորհրդային էլեւանութեան խոսքից պետի
 անցնի գործին, այնքան՝ էր զորմունքութեան զիւղա-
 կան այնպիսում պետի տաների այնպիսի վիճակ ու
 միջուրում, որ գիւղացին էլ երեսով զիսկ ինչը զտո-
 նու, ու գնայ կամուրջապահ կուսակցութեան խոսելից:
 Այսպէս չէ, սակայն: Մասինք զիւր և անանք, թէ
 ի՞նչ է կառուարում այնպից այդ խոսողականութիւննե-
 րից ու արքի ցանկութիւններէ յետոյ. — ո՞վքեր են
 զիւղական ու զիւղային այնպից կամուրջապահը, ի՞նչ
 է նրանց արժեքը և որպիսի՞ արժեքանք է գանում նրանց
 կառարան գործը գիւղացու կողմ:

Շնչանոր կերպի է, որ կուսակցութեան մէջ
 մտնում են ոչ թէ Նոյն հետ կայարան ու Նոյն արդող
 գիւղացիք, այլ այն տարերը, որոնք Նոյն հետ կարել
 են իրենց կայարան և Կամուրջապահ կուսակցութեան
 Կամարում են իրենց անմահայն վիճակը բարեւոյն,
 իրենց Կամար նիւթային մեանտու պայմաններ ստեղ-
 ինք մի Հասարակութիւն: Գիւղացին գարուարներէ
 մէջ՝ խոսելով այն մասին, թէ «Վերջ են գիւղում
 անտառըրում Կամուրջապահ կուսակցութեան»,
 ստում է. «Եթէ անկեղծ լինենք, ինչ անանք, որ
 պատկերը միմիարական լինենք հետո: Եւ, Կուսակ-
 ցական մտղովին անինք իշխ գալիս են իսկական գիւ-
 ղացին: Մեն մասովք յանարում է գիւղի այն միջու-
 խառը, որը յեղաշարական կրկներդ լրձնում անտառ
 էր մի կողմէ իւրը, իսկ այժ, հեղաշար կրանակնէ,
 շորք կողմը գիւղային, մտնում է կամուրջապահ
 պիւն: Իսկ այնտառար գիւղացիք, և մտնակն,
 մշակները առ այժ գանում են կուսակցութիւնից
 զուրպ (Պաշտուս, 2829):

1924 թ.ին այսպիսի նոր գիւղացիներ ընդունել են
 կուսակցութեան մէջ 18 Կարգը Նոյն: Դրանք արդի
 էլ, ինչպէս վիչարք էր Մոլոտովը Լեւոր անտառա-
 կակցութեան խորհրդարանում, տեղաւորել են գանու-
 րան խորհրդային էլեւանութիւններէ մէջ: Նա ստում
 էր, որ գիւղային կամուրջապահ Կամարներէ մէջն
 կայում է 68,2%: Դրանք էլ գիւղացիներ են, այլ,
 մեն մասովք, զորոք սեղարկաններ, թէ, իրօր,
 որպիսի որքմունք թիւ են կայում գիւղացիք Կոմ-
 նիտսական կուսակցութեան մէջ, երեսով է նրանից,
 որ Մոլոտովի Կամարում — Կոմիտի միմիարքանտ
 արդը կամուրջապահներէ միւր, ըստ Մոլոտովի նախ հա-
 ում տառ անհնգութեան, Կամարն է 33 Կարգիք,
 իսկ այդ թիւ մէջ Նոյնպիսի գիւղացիները կայում են
 միայն 650 Կարգ: Եւ այսպէս է պատկերը ամեն տեղ:
 Գիւղում կամուրջապահ կան, սակայն իսկական գիւղ-
 օր կամուրջապահ արքան չուն, ու մանկ հետ կարա-

որ այնն անձնար է նրա զեմ պաշտօնի: Եւրոպայի նահանգն զՊարսպանին (ՆՁ200) գրում են. «Կոմուներսները կոմմունարներ են... Երբմայնի կոմիտէ առաջարկը՝ խորհիլ յանդիմանելու ժառին՝ անդիպից ընդդիմացութեան կայտակարարութիւնները կողմից, որովհետեւ խմում-հարում են գրեթէ բոլորը առանց քայտաութեան: Արդում են կուշկ օգու գործանութեան զեմ, բայց այդ աշխատանքի համար նշանակում ընկերները իրենք են խմում և այդ պատճառով կուշի որէ կեանքը ի՞նչ ունենում: Միիդիպարներէ մասին նիժեգորգակի նահանգից գրում են. «Թեւ բոլորն էլ կուսակցականներ են, բայց մէկը միտքի լու է. ամենքն էլ սիրում են կոմիտէ: Եարտային միիդիպներնքը մասին խոսելն անկողն է (Պարսպան, ՊՁ204): Մի ուրիշը գրում է. «Կոմիտէին իրեն ապիտ է հարթացութեան: Գիտը կեղծ կոմունիստները խմում-հարում են և դնում: Ետանդակէ զիւրացիները մէկը յայտնում է. — 1919 թից սկսած ես չեմ տեսնու պայտանական գործով կեղծ և ո՛չ մի ընկեր, որը չհարթի: Երբմայնի գործարդի կոմիտէի աշխատանքը կանխարգիլում ու ինստիտութիւն անել է... Երբ կարէք անենք այն կոմիտէին դիմելու, քաշում ենք արտըն, խմացնում և ամեն ինչ արւում է: Այժմ վատ է Հերթստիտում, նրա դորն էլ վատ է կատարւում: Մէկ է, մեր կարծիքը Հաշի լին անում, մենք էլ սովորել ենք արաղով գործ առաջ անել և այգակ էլ անելու ենք աշտուհետեւ (ՆՁ270):

Միտնեկէ նահանգից գրած թղթագրութեան մէջ պատմում են, թէ ինչպիս ընդարձակ յանձնարողով կատարւել աշխատում է անդիպիցի իր ընկերով թեկնածութիւնը: Գիւրացիք ընդդիմանում են, որովհետեւ թեկնածու խնդ է: Այն ժամանակ ընկեր Բարսեղը (Եւրասպան) առաջարկում է, որ ձեռք բարձրացնեն նրանք, ովքեր լին խմում: Միայն երեք կոմիտաններն են ձեռք բարձրացնում: Ընկեր Բարսեղը ասում է. տեսնում էր, բոլորը խմում են, կր նշանակի խնդ էլ պիտ ընդունել: Խմանաւում, որ առեւել ընկերն ունի լու իտանաց ընկեր Ժառայողներէ համար (Պարսպան 200): Մամարայի նահանգից գրում են, որ Ձեռքած բոլոր յորդակներին հարթացութիւնը ի՞նչ վերանում: Տարաբոյրի լրջանից. «Մեր շարքային կուսակցականները, յաճախ, ուղում են միայն լու ապրել և շատ օտը կաննել: օգուց այդ լին թագում գործ տեսնու համար (անդ):

Կոմմունարութեամբ գրաւուողը, ընկան է, վատ գործակատար է: Բայց կոմմունարութիւնը գրար կայ է որ այլ շարիք էլ, որ պակաս լի իտանացում զիւրացիական կոմունիստներին կատարել իրենց պարտականութիւնները: Այդ նրանց անգրագիտութեան է թափ թագած կողմով:

Պիւրջում շատ կան անգրագիտ և կուսակցականներ, անգրագիտ ոչ միայն քաղաքականագիտ, այլև տեխնիկագիտ: Կան ընկերներ, որոնք ժողովներէ արձանագրութիւնները կարճում են անկուսակցականները, որովհետեւ ընկերներ լուին թաւանանագի գրագիտ անգիտ: Կուսակցական Հարկադրանքի ասի շատերն են թերթեր սաստիկ անգիտ և անգրագիտ-հարթում-հարթում-

նում: Այսպէս է ասում Պիւրջանը իր առաջարկութեան մէկում:

Կուսակցականները զիւրում շատ թուլ են թէ թափ և թէ որակով. 10-ից մինչ 80 տոկոսը անգրագիտ են կամ կիսանգրագիտ: Քաղաքական մտքով կիսեւ անլին բոլորովին անգրագիտ է, շատերը մինչ իսկ թերթեր լին կարգում: Գործնական աշխատանքների համար զիւր պարտաւոր, քաղաքականագիտ թուլ՝ զիւրական համարակարգիչն շատագին զիւրագիտ կարող են միայն մեկուստներն կատարել իրենց վերջը կեղծ հրամաններն ու հրահանգները՝ առանց կուսական, ըմբռնելու նրանց իմաստը (Անդ): Անու և սպառնացիներ այդ ընդհանրացումներէ: «Երկու լրջաններն ընկան 141 կուսակցականներին միայն Յու-ը գրեմ կարգադրել: Մնացածը բոլորովին անգրագիտ է: Քաղաքական գրագիտութիւնը ասելի վատթար զիւրական է: «Ն կուցուց բազիկացած զիւրական ընկեր լուին և ոչ մի գրագիտ անգիտ: Միքիցի մի թղթագիտ, նկարագրելով մի կատարելագիտ տեղագիտ ընկեր, անդիպում է. «Այդ մի տեղագր զիւր է Միքիցի զիւրական ընկերներ ժեմանուութեան համար (Անդ): Կրտսեմի նահանգի շարք ընկերներ 73 տղաներնք մասին արւում է այսպիսի զիւրակարգիտան տեղեկատւութիւն. — «Քաղաքականագիտ անգրագիտ՝ 80, ապրել լիժանց Չ՝ (Միայն տարեի գրել զիւրաց՝ 15 (Անդ): Եւյն նահանգից կոմունիստները զանգատում են. — «Մենք զիւր զբարձրում ենք և անկարող ենք սովորել: զիւր լիայ և կրէ մեզ էլ ընկնում է, լինել հասկանում: Անեղ, ժամանակ էլ լուինեց կարգադրում (Անդ. աշխարհները միւր իտրագրային):

Անու այդ մտադիկ են, որ պիտի սովորցնեն, լուստարնե տղան ու իտար գիւրացան: Գրանք են, որ պիտի կարգեն կոմունիստական կուսակցութեան հետ այդ նոյն զիւրացան:

Քոսը լիայ, որ գրանք կողքին կան նու լիտակ անմեկուսութիւններ, բարոյական զեմքեր. մտազըրդական ցարեքով ապրող կոմունիստներ: Մեկայն, այդպիսիներէ թեր շարժանցի գիւր է և այդ պատճառով էլ նրանք մանրարեւում են անից վեր աշխատանքով. ա՛ն առախում, որ մեծ արքայակն է դառնում նրանց ասած օգուտը, իսկ իրենք ժամանակից շատ ուժապատ են լինում ու տնայաբանում թէ հասարակութեան և թէ իրենց համար:

Անու մի երկու օրինակ: Երկուստան (20, III, 25թ.) գրում է. «Ձեպտականք մանրարեւունք երբեք հասնում է Հէրթսպային սահմաններէ, բառայն մտքով՝ միմիլ ինյուպարութեան: Կոսըը քարիտիզն աշխատողներէ մասին է: «Ընկեր Կոմիլեր նիժեգորգակի նահանգից գրում է, որ 12 տեսակ պաշտօններ է կատարում և երկու ամսուց աշխատանցի յետոյ զիւր առախին մտք ցարում է ու, լիայս իր 25 տարեկան հասակին, մտքերը կերպակն են (7, IV, 25թ.): Մի մարդու ու անմասն կուսակցական, որ ունի լուան և երկու պաշտան, գրում է. «Մենք ուժապատ ենք կեղծ, յոգնած ենք և այնու անկարող ենք բարձրանել: սովորական դարձած այս մանրութեանը ան ինչու անգրագիտ մանրութիւնը...

Անխառն մեք ինչ որ ճշգրտ է՛նէ՛. Բայց պաշտօնական թղթերից ոչինչ չմեք կարգում... Երանութիւնից մեռը ճառիս չի բռնում, ոտք զմայ մեք ուսում ու ճանաչում... Մենք քաղց մեք գալիս, բայց ուսմանու մեք լինում ու այրում մեք թե՛մ կրակի զլաւ. մեք մերսում մեք լինեց մեր աչքի առջև:

Այսորում, գրուում այնատպ կամեմանները ճեմուրէի ճառը կարգում են սնդրագին, արքայոց, սնրարեիքից ու պաշտօնը անձնական վարչութիւնը միայն նկատող ճարտիկ և որակից կտրելն փոքր թումը բարեխիղճ այնատպներ, սեքսն փոքրաթիւ, որ իրագործիքն ընկնում են տասնեակ պատշաճներ, որակից նմանութեան տակ խնցկներ կաշտում-տաշտում են, ստանց սակարկ նեպ թողնելու գրեպահան եմը պարտաւոր: Այդ անարտիք իտիական ներսանքը ստանին կարգի կամայնապահութեան նե՛՛ կատարակութեան սակարկները: Ան ուայ ճառի մի թարմ վարտութիւն և: Մտնուարի զաւտուի կոմի (պաշտմնի) արտադրութիւնը խորհրդակցութեան ճամանակ (11 սեպտ. 1928թ.), Մոյտապը, Թասնով կուսակցական այնատպները ճառի գրեպում, ցոյց է տալիս, որ գրեպում և ճշգրտիքի իրտական զանգաւաք ստաւալայ պիս, թիւրքա 1918 և 1920 թթ., կուսակցութիւնից նկատ է, իսկ գրեպահան թղթերի չուրը իտիական սարքերը մե՛մ ճառար գրեպարտութեան տակարար են, որը, սեմարար, միայն ինքանում է ուղեղներին: Դրանք միեւն յեղափոխութեան կայանատարական իրտանութեան որթն էին կարգում, քանի որ այդ ինքանութիւնից պատում էին, իսկ 1918 թ.ին միացան կամու-նիտական կուսակցութեան:

Սե գործնաւոր չէ, որ այդ տակարները գրեպ այրում որին բարոյական արժեք չեն ներկայացնում և որովք են ներկայակութիւնից: Թիւ ինքանութիւնը երանց մեքին է, բայց այդ ինքանութիւնը ստանց քաշույն վճարուի է և նուաճում, Գրեպային, կոր կարկի պակասելում է, այդ կամ այն մեմ կարանում է ինքանատարին է և նուաճում իր նպատակին: Կաշտաւաք, ճարտար ինքանութիւնը այնն ինքանութիւն չէ՛. նա ընկնում է կարեւոր վիճակի մէջ ու արտանակ ենթակայ է արգելադրութեան՝ անկար վերջինի որակին: Սե, իրաք, կամուրանները չառ յանախ պարզ զարթոյք են գրեպային մեքարից, է կարգի: անկար գրեպալու: Վերջինները չառ են ըմբռնել իրերի կորուստիւն և այնատում են պատարտիւն իրենց կամար ստեղծական գործիւնը:

Արգիւն տակց, որ գրեպային ճանում են կուսակցութեան մէջ մե՛մ ճառար ստանդարտիւնով անձնական չափերի թեւարարումը: Դրանց մէջ խորք տակու են կարգում այլ և ուր զոյնի բարտարանդիւններն ու կարեւորները: Բայց արհիւններից բացի այդ նայն չարթիւն մէջ ճանում են և ունար գրեպայիններ, որակց թիւր զմարդ անում է: Սե այդ երեսմբը, որին շատ արժեք է արանը կամայնապար գալապարները յու-գարկատարութեան ստանդարտից, սակարկ վարույց, միջնում մեքը կանդիպում ենց անարտիք մի պրա-թեան, կոր կամուրանները պատարտում է իր դիտքի՛ իր ստանութիւնը կարեւորութեան հետ, կարգատարի

կարգաւոր կարտատախու ևային: անձրանում է ստանտարտ սպանում գրեպային, զարու չէ գալա կուսակցութիւնից, այլ, ընդհակարակ, ճանում է ներքից արգիւ կուսակցական թղթերի վրա՛՛ չարտարեկնում երակց այնատապը իր անտեսութեան չաներին ք (Վեուակցութեան այնատանները արդիւնք մի ստա-րանը, 1928թ.):

Սեպտեմբերից իր արգիւնութիւնը թղթերում թէ գրեպի և թէ ներքի՛՛ անկար գրեպային վարպետարին պատարտում է այն արտապարտութիւնները, որոնք որ շատ ոչն անում են կուսակցութեան վերին խմբերում և շատ որակց ուղարարութեան ու խմբակ ստարտից և նկատում ոչ չեղարարը, շատարը, ճշգրտը, այլ միայն անկարը: Վերջից մեք այդ կուրը գրեպային կուսակցում ու բարդարում է շատ պարզ. պետք է Կարտանայ: Սե ինչպէս անար, այնպէս և արժ անտեսութեամբ գրապար կամայնապար գրեպային անձնից անար ու անձնից շատ անք է և նուաքարում: Կարտանայ՝ պատարտիւնով իր կուսակցական դիտքը: Այդպիսի գրեպային կամուրաններից մէկը պետ է. անտեսողութիւն կամուրանի (գրեպահան) կամար պէլ է անկար կուսակցական ստանակ, անհարմար և նաև անկար արհիւնիսի անտեսութեան: Սե բարդարում է, թէ ինչ անէ և արհիւնիսի անտեսութիւն: Ան ուայից, պարտակ, միջնանց, չառ ընդարտան: Սե ուրիւնը գրում է. անտեսողութիւնը կարպարտը պետք է շարի իր արտար անկար, որպէսիք արհիւնիսի զարթոյն իր սեմա կան անտեսութիւնը, իսկ միայն չեղար կարգ կարպարտան պիս ևս կերպու է նայն արհիւնները, ինչ որ բարդար կրկանում անկարը: Սե այդ կարպարտութիւնն անկարգիներից արգիւնութիւնն անում է այնպիսի արարութեամբ ու յարկերով, որ վերը արտա-յայտան մարդերից մի անար յայտն անտեսութեան անար այնպէս են ինարարում գրեպում անկարան գրա-թիւնը: անկար կուսակցականները (գրեպ) են խոտտ-վանում, որ մէկ անկարները գալեկանան, թղթերի իրագործարից անարերից լինեց թղթերում էլ կը ան-պարտին (ՎՊարտաւ 26, IV, 26թ.):

Կարտան ան, այն արհիւնները բուսական են ցոյց տալու կամար, որ ինարարային ինքանատարներից գրեպ նկատումար արան ստանդարտութիւններն և այդ նայն գրեպում երակց ներկայացուցիչները կատարում աչ-խատեկները մէջ ներպայնակութեան գալեկը գետար է:

Մի անգամ արգիւն ևչտան իր գիւրը ինքանութեան նկատումար՝ անու գրեպային պակում ու անարանում է Կարտար ու մի անտարտարներու և նրա յարտարութեան ների ճառի արհարախու վիայութիւն են անար լինեց իրենք՝ կամուրանները: Երեպային անտեսում ան-րող զեմով մեք նե՛նում են այնպէս, որ մեր մեքին մում են անտարիսի պարթեկի մայարդները:

Կարտ է, որ գրեպային շատ ան գրում, թէ անք է բուրիկներին ճառարում այն անկար, որը խորք է իր ճարտի մէջ, ինչպէս նաև սկում է անկար և անկար կուսակցայ այդ անկար կաննիլու միջնը:

ԱՐԻՄԱՆՆԵՐԻ ՄԻՋՆԵՐՈՍԻՆԻՆ ԳՐԱՍԵՆՆԵՆԿԸ

Մեն Գրասերգոյն յետոյ շարագոյն եկած միջոցային կազմակերպութիւններէն մէկն է Աշխատանքի Միջոցային Գրասենեակը, որ ա՛տ՛ շուրջ եօթը տարի է վեր կը գործէ, առանկ կամ նազ շահով պատկար հանդիսանալով աշխատարարական խումբը:

Ինչպէս Ազգերու Դաշնակցութիւնը, Աշխատանքի Միջոցային Գրասենեակն ալ ծագումով գրեթէ քաղցեթի հասարակութիւն մըն է: Մեծն Վերսայի քաղաքին, ուս խորագին կը կրէ վերջը կիսմէր կոչոյ խոչոր պիտութիւններու ազգացութիւնը: Ինչպէս Ազգերու Դաշնակցութիւնը, սն ալ ընկերօրարական ու բանարարական շրջաններու մէջ կը նկատուի ո՛ր բանարարական հիմնարկութիւն մը ու անիկ հետոյ շարք մը վնասու: Այս անթիւ, Ընկերօրարական Աշխատարարական Միջնադասիին և քանի կազմող Հասարակութիւն մէջ որոշուող կը յայտնարարին երկու հարումներ: Առաջին ուղղութիւնը կը պաշտպանեն ընդհանրապէս Միջոցայինն ալ տարրեր՝ ձևակերպուելով Ազգերու Դաշնակցութեան, Աշխատանքի Միջոցային Գրասենեակի և ուրիշ նման կազմակերպութիւններու մէջ ընկերօրարութեան խաղաղք ուսման կարգ շինք ու պատանելով, որ Միջնադասին և քանի կազմող Հասարակութիւններէ գործիչը հանդիսանալն այլ բանակար Հասարակութիւններուն, նախ ասեն աշխատելով ցանկը կատարելագործելն ու վերածել ընկերօրարական կազմակերպութեան: Այդ հարում մը, ընդհանրագին, ցորտու է ու այսպէս է որ մենք կը տեսնենք, Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, Է. Վանդրվլիսի, Տը Գրուգրի, Ռ. Գրայնշայտի, Փոլ-Պանուր, Ուիլհելմի նման ընկերօրարական կարիւր զեմբեր, որ կը նախնը դրամադրութիւն ու կայանապաշտութեան ասպետներուն ձևա կազմուողէ, իսկ Աշխատանքի Միջոցային Գրասենեակի մէջ Ալլեր Քամայի, Էլնմ-Մուհի (Յրանաուի արհեստակցականներու պատերազմ) և Ուորկեթի (Հայնստ) սուերները Փոչոխտ պատգամաւորներու կողմին: Սրորոյ ուղղութիւնը կը շտապողին ձևն ու բանարարական տարրերը՝ գտնելով, որ միջոցային բանարարութեան 'համար' ո՛չ մէկ պատկար ու արվճարոր գործ կարելի է տպանել քաղցեթի Հասարակութիւններէ և որ Միջնադասինը գործանելով է որ միայն կարելի կըլլայ պատկարացը սպաննել (Ազգերու Դաշնակցութիւն) ու Աշխատանքը պաշտպանել (Աշխատանքի Միջոցային Գրասենեակ):

Մեր նպատակը չէ այստեղ ճշակ այս երկու ուղղութիւններուն առաւելութիւններն ու անպատեւութիւնները: Մտածաբանելով Աշխատանքի Միջոցային Գրասենեակի կազմն ու գործունէութիւնը, մենք կը փոփոխուինք անհասկ պահէն Վերսայիէր թիթեր-ցոյններ աշխատանքի պաշտպանութեան ու կանոնադրման համար անհրաժեշտ կարողանալ մը մասին:

Քնն Վտարեթի կարելի է ըսել, որ Աշխատանքի Միջոցային Գրասենեակը որչա շահով կը տարրերէ Ազգերու Դաշնակցութեան՝ պարունակելով զուր բանարարական ներկայացուցիչներ, սուղակի զրկած բանարարական կազմակերպութեանց կողմ: Բայց, վերջին նաչում, այստեղ ալ դրամադրութիւն արհեստան է իր զերհայտութիւնը՝ վարական խորհուրդին մէջ ունենալով բացարձակ մեծամասնութիւն:

Ինչպէս ըսինք, Այն. Միջ. Գրասենեակը մնումը աստն է խաղաղութեան խորհրդատուութիւն: Վերսայի քաղաքի 13-րդ մասը կը պարունակէ այն արածադրութիւնները, որոնց վրա կոտուշան է Գրասենեակը: Հաս կանոնագրի, Գրասենեակի առաջին գործն է գործարարութիւնը Աշխատանքի Միջոցային Խորհրդատուութիւնը բոլոր որոշումներուն, է նաչին, որոշ պատրաստութիւններ և ուսումնասիրութիւններ յետոյ: Աշխատանքի Միջնադասին Խորհրդատուութիւնը, որ, կերպով մը կը սնակ Այն. Միջ. Գրասենեակի օրենսգիրք մարմինը, կը զուստրի աննաչն տարին սնաչմ մը՝ ժամանկութեամբ յետուք եօթը պետութիւններ, որ կանոնակարգի կազմակերպութեան շարական պատերազմներով:

Գրասենեակին երկրորդ աշխատանքն է վարչական խորհուրդի կողմն անհնգած յանձնարարական կատարարութիւնը ու, վերջապէս, խաղաղութեան խորհրդատուութիւն կողմն իր վրա դրած պարտականութեանց լրացումը, ընդհանրապէս, միջոցային բարգաւթութեանն ու վերաբերու:

Ինչպէս կը տեսնուի, այս կազմակերպութիւնը, վերէն վար, կազմակ է երեք օրհաններ: Նախ՝ Աշխատանքի Միջոցային Խորհրդատուութիւնը (օրենսգիրք մարմին): Սերիորը՝ սնկի բիւրն վարչական խորհուրդը (տեսակ մը խորհրդարան): Ու, վերջապէս, Աշխատանքի Միջոցային Գրասենեակը (չորհրդագրի իշխանութիւն):

Վերջ յիշած պարտականութիւններին զտն, Գրասենեակը ունի նաև շարք մը տարրեր ցի՛ վրա նկղ ու, գուշէ, անիկ կըկերտ աշխատանքներ՝ աշխատանքի պայմաններու տեղեկատուութեան և ուլլ կարգի որոնումներու վերաբերու: Այսպէս, նախ՝ սն կեցրոն կը հանդիսանայ արտագրութեան և աշխատանքի վերաբերույ բոլոր տեղեկութիւններու (աշխատանքի և արտագրութեան կանոնադրում տեսլ երկիրներու մէջ, ցույցութիւն ունեցող անորոշ աշխատարարներ և կամ ապա աշխատանքներ իրական լինակի ուսումնասիրում): Աւ երկրորդ՝ սն կը հարգուի, իր մեղքին սակ կզմն միջոցներով, իր Հասարան բոլոր տեղեկութիւնները նաչի հզամ Հասարակութեան և կազմակերպութիւններու:

Տեղեկութիւններու և նախնութեանց բաշխումը Այն. Միջ. Գրասենեակը կը կատարէ երկու համարով: Նախ՝ պատմական Գրասենեակներու ինք-

բաններուն և արտադրական շինարարութիւններու, քանդակական կառմանքներու և անհատ զորքաւորներու նաւարկան կամ ծառայող զինուորական, երկրորդ՝ հրատարակելով պարբերականներ և ուսումնասիրութիւններ աշխատանքի վերաբերեալ կարևոր հարցերու շուրջ ու այլ հրատարակութեանց սպասուելով յայն պատուով ճշ:

Ըստ իր վարչչներուն, Գրասենեակը, վերջացող տարիներու ընթացքին, այս ուղղութեամբ, ունեցած է մեծ յաջողութիւններ: Տեղեկութիւն խնդրող նամակները, շարունակ կերպով բազմացած են ու մեծ կողմէ: Գրասենեակը, կատարած է շատ կարևոր յառաջադրութիւններ արժանանալով երկիրներու աշխատանքի պայմանները ստուգանաբերելու գործին մէջ, հետզհետէ զանազով անտեղեկատուութիւն իրական վաւերական գիտան մը ու աստար հանգիստանալով սնդարը բանուորներու տնօրէնութեան:

Իր գլխաւոր նպատակն է, անշուշտ, բանուորական գանձակահանքը յարմար բաշխումը: Ենչպէս յայտնի է, վերջին պատերազմին յետոյ, երկրէ երկիր, սնդի կանխան քանուրանական գանձակահային գաղթիք: Ու մինչդեռ, օրինակէ Լամար, Գերմանիոյ և Անգլիոյ մէջ Հակա քանակութեամբ սնդարը բանուորներ կան, Յրանաւ կը ստանալէ աշխատող մեծներու պահածին, մինչև այս տարան սկիզբը: Ենչպէս նաև Քանաւան, Աւստրալիոյ: Միւս կողմէ, օրինակ, Յրանաւի մէջ աչքի կը շարժէ ուրիշ կարգի երկուք մը, ճանապարհորդ գործարկութիւնն է վեր: Մինչդեռ, երկրին մէջ սուրբ բանուորները մեծ ճառով կը ստանալին աշխատավարձերու անբաւարանութիւնն, գործառնչութիւն ու խոշոր զբաժանորէրը, կրճատն ու քաջանքուած քաղցիկ կառավարութիւնն, կաշխատէին Յրանաւ մտցնել նոր բանուորներ՝ սպասուելու Լամար միշտ երկրին բանուորութեան ու դիրքովեամբ պարտադրելու Լամար իրենց պայմանները: Տեսականորէն, Ալիւ. Միլը. Գրասենեակը պիտոց է հսկել ու ստուգել արժէ նման զեպերու, թայց իրական մէջ, ինչպէս Ազգերու Դաշնակցութիւնը, ընդունակ չէ ունէ շուրջ քառասուններու, նախ՝ որովհետև իր հեղինակութիւնը պարտադրելով միջոցներէն զուրկ է, ըլլալով լոկ բարոյշական ուժի վրա կատուցած Հաստատութիւն մը, ու երկրորդ՝ որովհետև, ինչպէս շուրջ, բանուորական ներկայացուցիչներու դէմ կը գանդին զորքատէրերը ու կառավարութեանց ներկայացուցիչները՝ մէկ ճակատ կառուցած:

Ձեռնանք յիշել, որ Ալիւ. Միլը. Գրասենեակի ուսերուն կենդան նաև Հայ և ռուս գաղթականներու սեղանաբան Հարցը: Թէ այս ուղղութեամբ ինչ աշխատանք կրցած է ընել, ան, մերաւագի ընթերցողները կրնան շատ լաւ գիտանալ: Այդ աշխատանքը, զգեթէ, ոչինչ է ստույգ:

Ալիւ. Միլը. Գրասենեակի կերպարանագին կը գտնուի Ժողովը, Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ: Հաստատութեան տարեկան պիտակն, որ կը տարակի Ազգերու Դաշնակցութեան Համագործակցութիւնը, 1924-ի ընթացքին բարձրացած է 7.032.296 դոլլերական Գրանքի: Գրասենեակը Հայաստան և Հարաւոր Արեւելոյցին, որ

կը գումարէ տարին չորս անգամ և կը բաղկանայ 24 անգամներ: Յետագայ տարիներ մէջ պիտի աւելնէ Աշխատանքի Մեթոդային Գրասենեակի կազմով յարմար մարմինները ու Համառուանի պիտի պարզենք անոնց զերը: Սկսեալ վարչական խորհուրդին:

Վարչական խորհուրդ. — Խորհուրդը կը բաղկանայ 24 անգամներ, որոնց 12-ը կը ներկայացնեն կառավարութիւնները, 6-ը գանձակահ երկիրներու գործարարութիւնը 6-ը միջազգային աշխատասութիւնը: Համաձայնութիւն գոյացած է, որ 12 կառավարական ներկայացուցիչներ 6-ը պիտի նշանակուին ճարտարապետական խոշոր կարեւորութիւն ունեցող երկիրներու կողմէ: 1925-ի ընթացքին այդ երկիրները եղան են՝ Մեծն-Բրիտանիա, Գերմանիա, Քանաւա, Յրանաւ, Գերմանիա, Անգլաստան, Իտալիա և Ճաբոն:

Քաղաքական ներքութիւններու սերտանքները կըրնան դիրքութեամբ նկատուի, որ պիտի տարը բրիտանականն է: Մեծն-Բրիտանիա, Ճաբոն, Իտալի, Քանաւա, Անգլաստան կը կողմնին մեծամասնութիւն: Ըստ ուր կը կրնուի Ազգ. Դաշնակցութեան ինքնաշահութիւնը: Չարիկ օրինակ մը այս առթիւ ասել կարելի է, քան ուրաջ յաջած մը: Անցեալ տարի, Մուսոլլինի կաշխատէր, որպէս խոշուական արհեստակցականներու պատուիրակ զին Փարիս շինվար մը: Իտալիոյ բանուորութեան դէմ մեծագոյն անարգանքն էր առթիւ: Հակառակ Հեռ-ժուլոտ և Ուտ-կիսթի բուսն բողոքներուն, ընդհին անդամական խմբակներ, Մուսոլլինի յալոզնցատ իր գործակալը որպէս բանուորական պատգամատու նստեցնել վարչական խորհուրդին մէջ:

1925-ի ընթացքին, Վարչական Խորհուրդին կը մասնակցեն միջազգային բանուորութեան կողմէ՝ Ուտկիսթ՝ Ժոն-Կարապետ (Հարաւոր), Լ. Ժուլոն (Յրանաւ) Ալիարդ (Գերմանիա), Ք. Մուր (Քանաւա), Է. Լ. Փուլթըն (Մ. Բրիտանիա), Ա. Թուրպիկ (Եւրոպա):

Ալիւ. Միլը. Գրասենեակը այժմ, քաջի անօրինութիւնն, ունի երեք բաժանմունք և երկու անկախ Հաստատութիւն:

Տնօրէնութիւն. — Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակի արդէ անօրին է Փրանսայի ընդհարարական ղեկավար Ալպիէ Բաւա: Ենթադի իր ազգացութեան և լայն ու սողջ ինքնագիտութեան է, որ Գրասենեակը կը լայնէ որոշ հեղինակութիւն: Ալպիէ Բաւա կաշխատէ Ալիւ. Միլը. Գրասենեակը զարմնել աշխատանքի պաշտպանութեան իրական գործան մը: Գեռ վերջերս վերադարձան Քարգաններէ՝ ուսումնասիրական ու գրաստանական մեծ պատրու մը: Գուցէ անարդ չէ նոթել, որ Յունաստանի մէջ Համայնաւարները յայն ընդունակցին անարգական ցոյցերով:

Ի. Դիւանդողոտական բաժանմունք. — Այս բաժանմունքը կը քաջի գլխաւորաբար խորհրդակցողի շրտիքման մ այլ խնդիրներով, նոյն ասան ասանով բարտաւարութեան ու յանձնարարութեան աշխատանքները: Այս բաժանմունքին կառուցած կառ կը գտնուի

կտաւարութիւններու ճեռ՝ կազմակերպութիւնը ճեռաբարձր աճն խնդրէ վերաբերմամբ: Կը բողոքանայ շրթ ճնշման, որոնք մե՛:

1. Խորիզաճողութիւնը միւլ. — Հարակաւ խորհուրդի է կոմիտեներու շարունակութիւն: Կազմակերպում է հրահր խորհրդատուութի: Պաշտանակն դիւանակութիւն կտաւարութեանց հետ:

2. Պայմանագրութեանց միւլ. — Պայմանագրութեանց ժամն տեղեկագիրներ (Վարչկազմի հայրի): Պայտութիւն: Աշխատանքի դասմանն հարաւոր երկրներու մէջ (գերութիւն): Վարչկազմի պայմանագրութեան վաւերացում, զմտութիւն պայմանագրութեանց գործադրութեան վերաբերեալ (գաղութներու մէջ եւ):

3. Իրաւական բաժին. — Իրաւական խնդիրներ: Հարցերու իրաւական զննութիւն:

4. Պաշտայնի բաժին. — Պաշտ. ներկայութի: Պայտանութիւն օտարական բանարեքներ: Կերպարացում գաղթող և ներգաղթող աշխատատեղիները ճեռաբարձր տեղեկութիւններու: Պատրաստութիւն այս խնդիրներու վերաբերեալ յարաւորութեան և հրատարակութեանց:

II. Հետազոտութեանց բաժանումք. — 1. Առջիկի բաժին. — Հետազոտ. տնօրէնական տեղեկութեանց և պատրաստութեան ցուցատարակման և վիճակագրութեանց՝ գներու, ապրուստի պայմաններու, սրահարկերի, տան վարձերի, քանկութեան և աշխատանքի վերաբերեալ: Հաստատութեան հայր ցուցատարակման և վիճակագրութեանց տպագրութեանը՝ ապահովելու համար համահմտութիւնն ու ներգրանակութիւնը աշխատանքի վերաբերեալ բոլոր վիճակագրութեանց:

2. Երկրորդ բաժին. — Պատրաստութեան բաղադրատեւական ուսումնասիրութեանց աշխատանքի օրէնդիրութեան և միջազգային օրէնդիրութեան վերաբերեալ: Բարձրանութիւն և վերահասարակութիւն, տեղեկութիւն, Փրանսերիւն և գերմաներիւն, բանարական օրէնդիրութեան և հասարակական կանոնադրութեանց, տարբեր երկիրներու մէջ: Պատրաստութիւն աշխատանքի դասմանն հարգաւորման վերաբերող ուսումնասիրութեանց: Մասնաւորաբար աշխատանքներու:

3. Երրորդ բաժին. — Հետազոտութիւն և ուսումնասիրութիւն աշխատանքի պայմաններու՝ միակերպական և իրական տնտեսական զուտ: Երկրագործական աշխատանքներու ուսումնասիրութիւն (ժամանակ սարքաւորման մէջ կը գրայտ այս հարցով): Աշխատանքի տրոխիւնաւորութիւն: Աշխատանքի դիւանակ կազմակերպութիւն: Արեւմտահայկական կազմաւորում (պակերութեան, արեւմտահայկական պատրաստութեան հայրի): Մտարական աշխատանքներ: Ապուս ժամեր: Աշխատանքներու կրթութիւն: Մտնակներու աշխատանք:

4. Թննիրական պատագրութիւններ. — Հանրային տարւոյնութեանց և հայտնագործներու պատարկութիւն (գործազգիութիւն, Բաղադրական ուսումնասիրութեան գործազգիութիւն, Կերպարացում մեթոտ

ներու ժամեր): Առողջապահական և աղքատներական տարւոյնութեան պատարկութիւն (Գործարանային առողջապահութիւն: Յարաւորութիւն Աղքատ Դուռնակցութեան Առողջապահական բաժանումներն ճեռ): Զանազան երկիրներու առողջապահական օրէնդիրութեան բաղադրատեւական: Ապահովութեան պատարկութիւն (արեւմտեան կանոնադրութեան, զմտութիւն համապատասխան տեղեկագիրներու հայրի):

III. Բաժանումք յարաբերութեանց և տեղեկատարութիւն. — Կերպարացում և շարժում տեղեկութիւններու և կապի պահպանում գործառնական և բանարական կազմակերպութեանց ճեռ:

1. Միջազգային յարաբերութեան տեղեկատարութիւն. — Կերպարացում միջազգային կազմակերպութեանց վերաբերեալ տեղեկութիւններու: Յարաւորութիւն այս կազմակերպութեանց ճեռ: Կապ գործառնական կազմակերպութիւններու ճեռ, ազգային և միջազգային համապատասխան տեղեկութեանց հասարակ: Կապ՝ Արեւմտահայկական Միջազգային հաստանքներու ճեռ: Աշխատատեղի շարժումներ զանազան երկիրներու մէջ: Համագործակցանքներ (կապերացում): Յարաւորութեան համագործակցանքներու ճեռ (տեղեկութիւններ: Ուսումնասիրութիւններ): Գրագրան: Հնդուներութիւն և ցուցակագրում գրքերու և տեսարաններ: Բաշխում հրատարակութեանց: Կանկարագրեր: Բաշխում գաղթականներու: Փերթիւր: Կերպարացում հասարակ գաղապան տեղեկութիւններու վերաբերեալ:

2. Ազգային յարաբերութեանց տեղեկատարութիւն. — Պատրաստութիւն աշխատանքի վերաբերեալ կարեւոր խնդիրներ շարժող յարաւորութեան, Աշխ. Միջ. Գրանտներու հրատարակելի գրքերու համար: Դաստարած տեղեկութեանց, Բնագրական գրքերու և պարբերականներու շնորհիւ: Ընդհանուր Բնագրական Գրանտներու գաղապան երկիրներ ունեցած Բնագրակներու ճեռ:

Այս երեք բաժանումներինցի գտտ, Ինչպէս ըստից, կան երկու տեղեկութիւններ: Առաջինը՝ կը գրայտ գրող վարչական խնդիրներով: Այլը՝ Միջ. Գրանտներու աշխատանքներու հեղուկութեան: Կը կտաւարել գիւնատնտեսները, մեքենագործները հայրի: Կը գրայտ տնտեսները և պիւնտիւնը: Երկրորդը՝ պարբերութեան և Բարձրանութեան սննտակը, կը գրայտ հրատարակութեան, Բարձրանութեան և վաճառման միտարներու բոլոր գործերով: Այս բաժին հրատարակութիւններէ կարելի է յիշել նտնտեսները. — Աշխատանքի միջնազգային հանդէս, բնիկներու տեղեկութիւններ, պաշտակները: Աշխատանքի միջնազգային տարեկերը, արշինաբարեկան առողջապահական հանդիսանակ, խորհրդատուութի վաւերագրեր հայրի:

Գժար է կանոնադրութեան Աշխատանքի միջնազգային Գրանտներէ պաղպաղ, որ սերտորէն կապում է Աղքատ Դուռնակցութեան բաժան ճեռ: Ինչպէս որ է, այսօր, ու կը տասնորէ զարձակութեան և բանարական ներկայ շնորհում միջև: Կազմ պարտու ճեռ: Այսուհանգերը զարմարական յի՞ տեսնել կազմակերպութեան մէջ, որ յարաւորութեան Գործառնական:

Պուլգարներ, Լիթուանացիներ, Ռուսներ, Սերպեր, Գերմեր, Անգլիացիներ, Ֆրանսուցիներ, Եւրոպացիներ, Յուններ, Իտալացիներ, Ճիբլաուացիներ, Ռուսներ, Լեհեր և այլն կոչուողոյց: Զմտանք լինել, որ Անի-

Միջ Գրասենական չն՝ ժամացիք ո՛չ Խորհրդայն Ռուսիան ու Ռուսքիս, ո՛չ ո՛ւլ Մ. Նաւահանքը, է Լարկէ նաև ո՛չ ալ ժեր փոքրիկ Հայաստանը...

ՉԱՆԳԸ ՇՈՒՆԱԾԱՆ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍ

Հազարիս են Անգրիովկասի տեսնութեան ժամին ուղարկութեան արժանի Հրատարակութիւններ՝ ուսուցիչն թէ անգրիովկասեան ինքնակրթութիւնը: Մինչև արժ Հրատարականները մեծ ժամար պաշտօնական տեղեկագրեր են կամ գրքեր և կամ պաշտօնական տեսնանց կարգած ծրարականներ, ընդհարապէս միակողմանի, ստանց ստաբիլացական ընդհանրացաններն և որոշ հայեացքի Անգրիովկասի տեսնութեան ժամին:

Այս տեսնանքից քաջատուութիւն է կազմում Աւուգոզովի վերջերս լոյս տեսած մէկ աշխատութիւնը՝) Այս աշխատութիւնը Հետաքրքրական է երբ տեսնակոմից: Նախ նրա Լեզիկանը բուլղերի չէ. այլ ժամագէտ՝ բութական արեւոյց, և ծանօթ է Անգրիովկասին: Երբորդ՝ նա չափազանց տարեբարուն է մինչև արժ եղան բուլղերիկան Հրատարակութիւնները, թէ և յայնպէս դաշտնական Հրատարակութիւն է. միայն լոյս է տեսել ոչ Եւրոպայում, կամ Քիֆին, այլ Մոսկու: Եւ որորդ՝ ունի ինքնանուր Լիթուանական հայեացքներ, որոն կարծիք թնի պէս Եւրասիայի են ամբողջ աշխատութեան մէջ:

Գիրքը բաղկացած է երեք ժամից. ա) Փիլիզիս — արտակարգական միջամայր և սպառազական կողմ, բ) տեսնութիւն, գ) Հարցոյթ:

Հնգնական Լիթուանական հայեացքների լիակատար արտայայտութիւնը դուռնում է գրքի երկրորդ ժամում. միտ ժամեր ծագկաւազ են: Մենք նախ կըբարակենք Լեզիկանի Լիթուանական հայեացքներում, յետոյ կը պարզենք նրա տեսնակոմի Անգրիովկասի կեանքում շատ արժեքական նշանակութեան ունեցող մի շարք խնդիրներէ ժամին:

Յուզողովի Լիթուանական տեսնակոմի Անգրիովկասի տեսնութեան ժամին Լեուկեայն են. ա) Անգրիովկասի տեսնակոմի կարգի և դարձանքի միայն ժամագ կայական Ռուսաստանի Հետ. այլ կայար Ռուսաստանի Հետ Լեուկուս է Անգրիովկասին. եթէ Անգրիովկասը անխորտ, կը գտնուի գաղթականը դրամատորքական պետութիւններէ կամար (էջ 78, 76, 75): Եւ երբ Լիթուասիում այս երկու տեսնակոմիներն նա տեսում է. որ 1) Հաջածութիւնը քանակը Անգրիովկասի բնակչութեան Համար անբարար է, 2) Անգրիովկասը պիտի

լինի արդիւնաբերական բոլորի և Հում նիւթերի արտադրող երկիր, որի միակ պաշտօնը Ռուսաստանն է, որովհետև վերադեր ծախքերը թայլ չեն սոյս արտանմ ուրիշ ուղղութեամբ, և 3) տեսնական գաղափարական պայման է նաև Անգրիովկասի միացումը, իբրև մէկ տեսնական ամբողջութիւն: Գրքի ընթացքում Անգրիովկասի պայմաններին ծանօթ ամեն մէկն կը Համարի, որ Լեզիկանը գաղափարաբան է անգրիովկասեան բութականացիս (թէ անցեալ և թէ ներկայի), որը իր Հարատւութիւնը և դարձանքի Շարտադրութիւնները ստանց է Լիթուանական Ռուսաստանի ևս երկուամարտիչ մտքերի պաշտպանութեան տակ նա կարողացել է դիպել արտադրութիւններ, գերազանցուն իբրև անտրոպական կապիտալ և լիքնակով ազատ արտադրանքական (արկիտան) կուլտուրական և արդիւնաբերող կապիտալի մրցակցու թիւինը. այդ մտքերի շնորհիւ. չի տուել իր շանցարծման միջալայլում մ այն, ինչ որ տալիս է ամէն երկրի սովորական մտքերի և արտադրանքի մրցակցութեան ներքակալ արդիւնաբերական կապիտալը: Անա այս բութականացի գաղափարաբանի Հրատարակ են ինքեղէ Մոսկույի ուսուցիչականները պաշտպանելու Համար իրենց տեսնակոմիները Ռուսաստանի և Անգրիովկասի յարաբերութիւնների ժամին, մտաւանդ, որ Նկոյցի և Նմանակոմի յետոյ տեսնական յարաբերութիւնները ստանցել են նախկին նախապետարգանի կոչիցիս, Խոյնիս անկի վտարար մեղ, և ուսուցական ինքնակրթութիւն (պետական) իր արժանագրութեան տակ ունի թէ գաղափարական և թէ տեսնական միջոցներ, որոնք սանձանկան է ինքնարդիւն ժամանակ:

Նախ քանքը դառնա զտեսնալս խնդիրը: Մարտի իրողութիւն է, որ անտրոպական կապիտալը անչի դիւստի է, քան արդիւնաբերականը և որ տեսնականութեան դառնա Նշանակում է մի գոյք կամ երկիր, որը նմանակում է միայն տեսնական կապիտալի շտապարան, ոպտանան շուկան է սպառողները և ժամանակարարող Հում նիւթերի նման իրականութիւն և Լեուկանքը Լեզիկանը Համարում է դրական, մթէ խոսքը միտարարում է Ռուսաստանին, կարծես թէ այդ զեղանքում Անգրիովկասը գաղափր չի գտնուում, իսկ Արեւուտեղի վերաբերմամբ նա Համարում է վտարակալ և գտնում է, որ Անգրիովկասը կը գտնուի գաղափր Տեսնական տեսնակոմի գաղափր արտայայտութեան վերք բերում յանձնեն ինքնուսում է նաև Աւուգոզովի, որովհետև իր աշխատութեան արտադրեան տեսնակոմիներում Համարում դրում է, թէ՛ անարական կատարարութեան գաղափարութեան խոսքը և որոշ

*) «ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍ»-ի Վ. Կ. Խուզալով, պատմա-տեսնական ուրագիծ, խմբագրութիւն Արեւիպոլիտական Ընկերութեան Ամիսական Մ. Գուլուիի, կրտսեր անուարիս Կ. Միտրոնան քարտրալոյն ժողովրդական տեսնութեան խորհրդի, 1926- Վայնա, Մոսկու, էջ 208:

նշանակութիւն Անդրկովկասի արտաքին առևտրի ուղղութեան վրա: Այդ նպատակներու մասանկն էր Անդրկովկասը վերածել կայսրութեան մի գաութի, որը կը սպասէր վերջինի գործարանային ապրումները և կը մտապարտէր նաև Գիւթերս (էջ 167, ընդամանը մնիմ է): Անդրկովկասը չլինէր զառուիթ լցորձաւ շնորհիւ Ռուսաստանի կայսրապետի յետաճառութեան, թայց և աշխարհ շնորհիւ բարձր մատչելի խաղըղումների Անդրկովկասը դարձաւ փաստորէ մանկանայի արևմտեան Արևելոյսի գործարանային արտադրութիւնների համար և սպասու էր զրնքը բացառապէս իրն յրատարակել և թանկ արժեքող առևտրական գործարանային արտադրութիւնները (էջ 16) :

Ըստ Պուլգազովի (էջ Անդրկովկասը զառուի ին գարահան կառավարութեան որով, որ Հաստատու է նաև էր թերտ թերը (176 էջ, մուսաուսանի առևտուրը Անդրկովկասի հետ) :

Պարզա իտրգրային պայմաններու նպատկերը այլ չէ, առեկ մտայն է, որովհետև ա) Անդրկովկասը արտաքին առևտրական շարաքրութիւններ ունենալու կերտանկերը զրնքու է շնորհիւ արտաքին առևտրի կենտրոնները (տաւ) առեկ մի վրձնապահ կարող էր առևտրական շարաքրութիւններ Հաստատել արտաճանի (հետ. թ) աղբիւրներական ապրտանների պահասութիւն և թանկութիւնը, զ) հում նիւթերը ստատու զներով զնէլը պարտադր մեծաշտրէ է ձեռք: Այդ երեք երեւոյթների էլ յարկադու իտրգրային երկուքը են, որոնք հաղապար են յոյնի ներքին աշխարհակայական պետութիւնների պաշտիւների տնտեսական կենտրոն: Անդրկովկասի առևտրի մէջ առաւելագոյն տեղը թուում է Պ. Միւսիւիւնը (172 էջ), որը և Հաստատու է 178, 174, 180 շնորհում թերտ թերով, որոնք պարտու են, որ ցարական լքնուի հետ Համեմատու գրուիւնը մտցել է անփոփոք, միայն թէ ցարական լքնուի արտաճանեանն առևտրական շարաքրութիւնները որտեղ տեղ ունէին, իսկ այժմ յարարովին լքացել են, և մըջոյր յունեցող մեծաշտրէ տեր առևտրական կայսրպետն է: Որովհետև Անդրկովկասի տնտեսութեան մէջ զերտու զերը խաղում է զիւրպատնետութիւնը, որով զրտուան են ժու 80%, թանկութեան էլ 75): Անդրկովկասը առեկ թուեր շահագործան է նիւսարկու պերտուանայի սպարներին և զիւրպատնետական միջոցների զների սարքրութեան շնորհիւ, որտական կայսրապետը, իրեն թանկ վրձնադր, պետական մեծնույթ անապարկիւնար նշանակու է զները և, իրեն միայն զնարք, յոյն իշխումութեան օգնութեամբ զնում է ցարէ ստատու զներով:

Մակերեսային նմանութիւն ունեցող մարդկանց թուում է, որ Անդրկովկասի գալութիւն ունեցող արդիւնաբերական իրիզերը գարգայան են Ռուսաստանի շնորհիւ և այլ Համգումներ զիւրում է իրեն իմեաւորում յարու Ռուսաստանի, թայց Պուլգազովի տեղեան է Անդրկովկասի կայսրպատնետական ապրտանների՝ զքէն Արեւմտեան Եւրոպայի շուտ ինքն զքը է իտուով Անդրկովկասի ապրտանների ներմուծան մէջ, թայց և աշխարհ նրա նշանակութեան իր նշանակութեան շուտ չափայ, եղել է

(և է՝ ն. Բ.) զգալի կերպով աչքառու: Նախ և առաջ, ստանց արեւմտեան շուտայի, երեքք Ռուսի նախարարներարեւութիւնը չէր կարող գարգայան թուարար շարով: Մարտապող կարտը և մասնակցութեան արտաքին նաև այն փաստը, որ Արեւմուտը արտուել և սպասու է նախամիջոցներից անեկը թանկարէ զները՝ թեկնել, գաւազան խաղը և այլն, որոնք սպասուումը Առևտրական շարաքր իրաւ անհամապատէ է: Նոյնը պէտք է առեկ և մարջանների արդիւնաբերութեան գարգայան մասին: Պուլգազովի մտացել է ինչէլ, որ Հաստատու պղնձարդիւնաբերութիւնն էլ ստեղծել է երտպական կայսրապետ և սպասուան շուտան եղել է Ուրպան:*)

Հայտնիների պահասութիւնը Անդրկովկասում և Անդրկովկասի արդիւնաբերական թուերի սպասումը Ռուսաստանում երեքք ընդունելի պատնետներ չեն յարու Անդրկովկասը Ռուսաստանին եղելու մարին: Կարելի լիայ ընելու շարքը այն պետութիւնների, որոնք ինքնապաշտ չեն Հայտնիների քանակութեան առևտրիկայի և Հէջը Ռուսաստանից են ստանում իրնց հայցը: Ռուսաստանի կարտան էր Հայտնիներից և Անդրկովկաս: Նա այլ կտել, լինի Անդրկովկասը եր հայցը: Ռուսաստանի կարտան էր Հայտնիներից արտանող կերիքը և Հայ է վրձնաճում թուեր այն երկրներին, որոնք կցում մասին երազել անպա էր կարող: Որինք, Պ. Ռուսաստանի էր Հայտնիներից մարում է Հետար Անդրկային երկու անպա առեկ սման, զան իր օգանակու Հայաստանին:

Նոյնը և արդիւնաբերական Հում նիւթերի սպասուման ինչորում: Ռուսաստանը կարելի ունի այլ նիւթերի: — ունի, Գնումներ անում է (տր. քարտեր) — ստան է, ինչո՞ւ գնումներ չպիտի ունի Անդրկովկասում, եթէ նոյնիսկ սա քանուան լինի, եթէ այլ իրեն մեծնուում է: Բամբակը Ռուսաստանի գնում է և Անդրկայից: Է՞ք որ Անդրկային շուտ է Հետու Ռուստայից:

Տնտեսական կայսրի և կայսրանների մէջ կարտը նշանակութիւն ունեն վերադրել մարքերը: Պուլգազովի այլ ինչորն էլ յարու Ռուսաստանի է շուտում, ստանց սակայն, ապացոյցներ թերելու, թէն Հէջը այլ փաստը, որ թէ Հէջը և թէ ստու Ռուսաստանի մարտային ինտուան պարտադրելով փոփոյի է Անդրկովկասը Համաշխարհային տնտեսութեան առաջ, թեկնել արդէն թուական է ապացոյցներու համար, որ մարդերի մարքերի շարքի միտա Ռուսաստանի է: Տերը չէ թուական Հայերների, թայց առեկոր լինի Համարում թիժըրոյների իտրգրանութեան յանեկ: Հետևապր. Անդրկովկասը սպասում է Մոսկուայի և Իմանուիլ-Վոյնեանայի մանուֆակտուրան, իսկ անկարութիւնների լքնուին ունի էր սպասել թուական մանուֆակտուրան՝ Թրիւնետ-Ռուսում զնույ. ո՞ր զրնք սման է՝

*) Են՝ Գ. Վ. Ոյի վճարող կայսրապետը Ռուսաստանում, 1929թ. Պարագրադ, Կրտու. փինանսերի կայսրապետ: Գրնիկ սպասումն աղիտակը տեղ պիտի ինտրիւնի սե: Միտույան տնտես. աշխարհագրութիւնը գրել են Պարագրադ:

ծովային ճը (կարճը), թէ՛ ցամաքայինը (երկարը) : նայնք և հուս նիւթերի արտաձման ինքրուս :

Անգրիզական, Անգրիզական տնտեսութեան ամբողջութեան թէքը մեզ համար մեղմունքի է ներկայ պարսկներէ համար, որովհետեւ ինչ պարսկ յատուկ ծրարութեամբ տնտեսական բազալիտութիւնը, ճանապարհները և այլն, ներկայ պայմաններում, արգարացուած են այդ թէքը, որը հիմնաւորում է նաև Հայաստանի յետաճացութեան համեմատում իր հարեւաններէ հետ, բայց չպէտք է մոռնալ, որ այդ յետաճացութիւնը ճը ժամանակաբար է և անհրաժեշտորէն պէտք է սրբազարէ :

Այսպիսով, ինչ իր տեսչներէք գտնուով, լեզուակի հիմնական թէքերը սխալ են : Երանք հետևում է, որ ա) Անգրիզականը գաղութի է Ռուսաստանի համար և որ կարգ Ռուսաստանի հետ ոչ թէ պայման է Անգրիզականը գործարանում, այլ պատճառ է գաղութ գտնուում : բ) Անգրիզական տնտեսութեան նախապատեւութեան վերջը հետևանք է արևմտեան կապիտալի գործունելութեան : Եւ որ այդ կապիտալն զիջը մեծ էր և այժմ էլ նրա ներկայութիւնը անհրաժեշտ է, ցոյց է տալիս Հարիմանի ժամանակի կոնցէրան և անընդհատ բանակցութեանները նախքն ու պէնին էլ կոնցէրաններէ խալու համար :

Միանգամայն կերպով, նկատենք, որ ժամանակակից Հայաստանի պէնին արդիւնաբերութեան բաշխարան վիճակի հետևանք է ա) դրամագլխի բացակայութեան, 2) որ Ռուսաստանը կարգի լուծի այդ պէնին և սուղորութիւն չգործունել նրա վրա, ժամանակ որ Ռարալի պէնին հանքերն էլ դուր լինի լուծով ինչ վերահանգում, 3) շտապ կոնցերաններէ անընդունակութիւնը Հայաստանի գործերը Միութեան հրապարակում առաջ տանելու :

Այսպիսով հրատարակելիները (խորհրդային կենտրոնը) այս ներկայացումները իրենց նպատակին չեն հասնել՝ ապացուցանելու համար, որ տնտեսական ինքնաւարտում նախին և ներքին Ռուսաստանի յարաբերութիւնները նայնք լին. ուշադիր ընթերցողը հակառակ ձգտակացութեան է յանգում :

Այս նկատարութիւնները լեզուակի ընդհանուր տեսչակներէ ժառն մեծ անհրաժեշտ համարելիք ներկայացնել, որովհետեւ այնտեսութեան մուշան ժառ Անգրիզականը պտուկները տալիս է գրեթէ արարկայան հոյն ինչ գիտական ճրատարակութիւններէ մէջ : Սակայն, սեղանը նկատելի է մեծը իմարպիթ Պալլադիէն, որը, ինչպէս յայտնի է, համայնագրութիւն արևելեան-միջարեւելեան տեսարաններէ մէկն է և էր շարք է համարման համարման և համարման շարժման յարող բողոքութիւն մանկեանական գործիներ :

Մենքիք առաջ՝ թէ՛ է ներկայացնում Անգրիզական Փիլիպին-աշխարհագրական տնտեսական : Ե իր կամքով Ռուսաստանը Անգրիզական կարգի է բաժանել երկր հիմնական շրջաններէ : 1) գլխաւոր Անգրիզական տնտեսութեան հարաւային ժառը, բազմութիւն երկարական շրջանները : 2) իր հարաւային Անգրիզական

կարը (Վրաստան Ն.Ռ. 1, 2) Փոքր Կովկասեան լեռնաշղթան իր լեռնաշղթաներով և լեռնահարթութիւններով ու զարկերով (փոսերով) (Հայաստան Ն.Ռ. 3) գաշտային շրջաններ և գետակալիտներ, որոնք գտնուած են զլիտա և փոքր Կովկասեան լեռնաշղթայի մէջ (Անգրիզական Ն.Ռ. 1) : Թրքի է Հայաստանի բնական սահմանը : Արևմուտքում նա սկսում է Անար-Ախուրյանեան լեռնաշղթայից, որի լարուակութիւնն է Քրիստիէթի լեռնաշղթան : Չըլլիք լեռնաշղթան, Քրիստիէթի լեռները, Արագածը՝ բոլորը մտնում են Փոքր Կովկասի մէջ : Փոքր Կովկասի մէջ են մտնում նաև Փամբակի և Ծառնագրի լեռնաշղթաները : Արագածը, Ամանաքը և Երարապետի լեռնաշղթան արևմուտքից, հիւսիսից և արևելքից շրջապատում են Երևանեան հարթութիւնը : Արևելքում Փոքր Կովկասի մէջ են մտնում Զանգեզուրի, Մուրովկայի և Երարապետի լեռնաշղթաները, որից հիւսիս-արևելք տարածում է արևելեան Անգրիզական իր հարթութիւններով (էջ 80) :

Այս երկը շրջանները ունեն տարբեր կազմաւոր (էջ 11-16) : Լեզուակի չի աւելացնում նաև, որ տարբեր աղբիւր են ապրում այն շրջանները, որովհետեւ դրանով ապացուցան կը լինէր, որ Անգրիզական ներկայ ներքին սահմանները հակառակ են ոչ միայն իրական, այլև ազգագրական անշարժներին : Յետագայում, նա մէկմէկ ստում է, որ Փոքր Կովկասը գերակայեցորէն հայկական է՝ հաստատում է, որ Ախուրյանի գաւառը և Քրիստիէթի հարաւ գտնուող շրջանները իրական են հայերին, ինչպէս տեսաւ Ախուրյանի շրջանը իր բնա-աշխարհագրական կազմաւորումով և մասն է Հայաստանի (Փոքր Կովկասի) : Իր աշխատութեան 10-րդ էջում նա գնում է մի աղբիւրակ Անգրիզականը գտնուած փոշերի տարութեան մէջին տարեկան լուծի, որից բերելու հետևանքով՝ համեմատելու համար Ախուրյանի մէջին տարութեան լուծը Վրաստանի և Հայաստանի տարբեր փոշերի մէջին տարութեան լուծի հետ :

Վրաստան	Ախուրյանի	Հայաստան
Սուխում 34.6	5.6	Նոր-Բայազետ 5.2
Բարում 14.7		Սլեմովկա 5.0
Սիպս 11.4		Սլեխանդրոպոլ 5.5
Գորն 9.5		
Գորի 11.0		
Թիֆլիս 12.7		

Եւ նախին Հարաւային ազգագրական կազմը իմա միատարր է — 95% հայեր են — 2, այստեղ լեզուակի տարբեր և տալիս էլ իրականութեան տեսչակներին, զոր լեռնային Հարաւային տնտեսականորէն կապան է Բազան և միտմամանակ ծառայում է, իրեն նայող (արտոստանի) Արգրիկի ճուրղերի համար, որի հետևանքով ազգայական անհրաժեշտ է Արգրիկի իմարտներէ համար (էջ 82) : Ըստ երկրային, այս դրութիւնը լեզուակի համարում է բնական և արդար : Այն ժամանակ ընում է անհասկանալի, թէ ինչու է նոյն տրամաբանութեամբ Արգրիկային լինել Հայաստանի ուրիշ մասեր, ի՞նչ որ զորստաններն անհրաժեշտ են նաև Գրիզական շրջանները, ինչպէս նաև ինչպէս են

տոյնիկ Նոր-Վայոցշահի, Գարաշահայի, ինչ իսոց, նաև Հովնաթուրի արտասոցները, որոնցից թաթարները լիարէջ գտնուած են: Յետոյ, ցարգանս և խորհրդային քաղաքականութեան նիւտակցով, անտեսանելի մարտի խաղի հետ կապուած է ոչ միայն Ղարաբաղը, այլ նաև Ղաղախ-Տաշղազին, Զուլիպօղլը: Ինչու՞ Ռուսացովը այս նախագծանքն էր ստաշ իր քաղաքի վրէժները հաստատելու համար: Չէ՞ որ նա էր անգրագիտուած է այն երևոյթիկ, որ Հայաստանի որոշ շրջաններ անտեսողն կապուած են Վրաստանի քաղաքներէ Նու: Վերինակ, Ռիֆիւրը, Վրաստանի մայրաքաղաքը և Լուրաս զաւտուը (Հայաստան) միմեանց կապուած են անիկ շատ, քան թէ Ռիֆիւրը և արևմտեան Վրաստանի որևէ շրջան: Ենան օրինակներ Անդրկովկասում շատ են, որոնք և ապացուցանում են Անդրկովկասի անտեսական ամբողջութիւն լինելը (էջ 73): Եթէ այս հէշտ է, այն ժամանակ ինչու՞ համար են անտեսական ենքքն սահմանները Անդրկովկասում: Խոսքովի միայն քարք է. Անդրկովկասի ենքքն սահմանները ունեն միայն վարչական, ազգային-կուլտուրական արժէք: Այն զնչպստ Նեշտ Լուրի օրինակներ անկապուած է, որ Ղարաբաղի վերաբերմամբ էլ յետ տեսակետը այլ է, և այն տեսակետը միայն զգրգրնութեան և Չալաշուրի աղջնացութեամբ է, որ կրելու է: Այլ կերպ էլ կարելի մտանել, աչալուսն կը քանդէ Նեշտիակէ աշխատութեան կատուցանողը, որ է՝ Անդրկովկասի անտեսական ամբողջութեան և երեք շրջանների զտրութիւնը:

Նայն համոզման են բերում մեզ նաև Նեշտիակէ անտեսակները քոյի և Նոր-Քրջական նախատարութեան մասին: Մտանանշուրը անտեսագրութեան զերը Անդրկովկասի անտեսութեան մէջ և ստորքը շրջանների ձեւերը՝ նա գրում է. «Անդրբլնիսի մի շաք շրջաններում զեր զտրութիւն ունէ վախկան և կրատուկատու տեսութիւնը, մասնաւոր անտեսագրութեան մէջ, որը ունի իր իւրոյր աղջնութիւնը Անդրկովկասի ոչ միայն անտեսական, այլ և քաղաքական կեանքի վրաս: Եւ թեւորը արտասոցները, կարծի տեսակները նայն շարունակում է՝ «Եւտն այս երևոյթների շնորհիւ Անդրկովկասում մասնիկ է գուը, որը, էրքը, անմիտ, մասնակալմբէ մի երևոյթ է: Գուշ զտրութիւնը և վախկան տեսութիւնը, որն, անտարակոյս, մշակութային քանք աստիանի վրա է գտնուում, շատ վատ աղջնութիւն ունի տեսական կեանքի զարգացման վրա ընդհանրապէս: Նայն և ստաշ վախկան տեսութիւնը բուրգովին չի ներգրչանկում կատարելագործած նուղաքործական մշակոյթի հետ: Հարքը զտրութիւն ունի իր բովանդակ սրտեթամբ. կամ քոյ և վախկան տեսութիւն, կամ կատարելագործած նուղաքործական մշակոյթի, իսկ որովհետև վերջինը անխոյանի կերպով յաշմանուկ է և պէտք է յաշմանուկի, իսկ և վախկան տեսութիւնը դատարարուած են մանուս, մի քան, որ գտում են և քալորները և երեք տեսութիւնը Նեշտիկ նուղաքործական մշակոյթի արտասոցներն 1918 թ. դեպքերի ժամանակ: Բարք և արնպէս, գուը և վախկան տեսութիւնը դատարարուած են Կարգիկ Անդրկովկասում

ստաշ նրա Նու սերտութիւն կապուած է անտեսագրութիւնը, ընկան է, որ վերջին անկում շրջան էր ստանում: Այն շրջապէս է զերջուստ մըտա այն ժամանակ, սր Անդրկովկասի աստատարութիւնը սոցիալական բարձր տեսանկար ձեւեր: Անդրկովկասի աստատարութիւնը սրբը ըն շուր, քոյ թէ սոցիալ որ սուր: Այն սուրքը զտրութիւնը զրգրութիւն լիայ: Անտեսագրութիւնը սրք և սրք մարքն սոցիալը Անդրբլնիսի բարձր աղջնութիւնութեան ղամար, իսկ ինչ վերաբերում է Անդրկովկասի միտ աղջնութիւնները, երեք հարկուսն պոյն և կրքուսն կատարելագործած իտեսութիւն աստատարութեան ձեւերը: Եթէ չլինէր գուը, Անդրկովկասի անտեսագրութեան կատարելագործումը կըրքութիւնը շայն մտալ՝ Հայաստան և վրացարանս վաշտեթում:») որովհետև նման անտեսութեան համար զտրութիւն ունեն անշարժեշտ բուրք տեսութիւնը՝ դաւալի աղջնան արտասոցները, աղաղակուած պարունակ (Կուրք կեանքների) կատարելագործած (պիքերական) պարագործութեան և իւրիկ արտատրութիւն: Գոյն ա. վախկան տեսութիւնն են պատանաներից մէկը Նոր-Քրջակական ընդարումների: Անխոյանք պատանը, որ ամբողջին Նոր-կական Լինուային Ղարաբաղը մակ է (մարքի են և. Բ.) Անդրբլնիսի մէջ և ոչ Հայաստանի այն է, որ Ղարաբաղի դաւալի արտասոցները անշարժեշտ են թաթար գուլորներին:

Թալան տեսներ բերելով անտեսագրութեան անկումը ցոցանանոր՝ Նեշտիակէ վերջուստը է՝ «տաթարական և անկումը Անդրկովկասի անտեսագրութեան, թերևս, ունեն և իրենց լուր կուը, որովհետև պատանու կը զուտան անիկ Նեշտ սոցիալեան նստակէտ անտեսութեան (էջ 80, 90, 91)»^{*)}

Մեր այս երկար մէկերթումը հաստատում է զի վերն սուսն, որ Նեշտիակէ արտասոցները Ղարաբաղի մասին իրենք չէ, որովհետև գուը մասնական քատարարուողը չի կարոյ արգարացի քանն Ղարաբաղի կրտալը այն քոյ պատանուով: Նեշտիակէ տեսակները քոյի մասին նորութիւններ չեն մեզ համար, որովհետև զաշնայական Նորարակագրութիւնը զեր 1905 թալանից նայն է ստել: Երեք է շեշտում և այժմ:

*) Նեշտիակէ մտանում է, որ վախկան տեսութիւնը — էտը — կայ նաև Վրաստանում: Եր., բարձր կազարար աշխարհորը ըմբուս են նայկալում Արալայալիսի արտատրութիւնը և, թերևս, այսն է պատանու, որ Արալայալիսը կրտալ է Վրաստանին: Վրաստանի անցումն են Լիւսիայային կովկասի իտեսականների սոցիալը, որտեղ 1926 թ.ի ամառը արձանագրուցին խոյր ընդարարութիւնը վրացիների և սուրի միք:

**) Նեշտիակէ իր գիրքը գրելու ժամանակ անտեսական է եղի, որ 1926 թ.ի ապրիլին, 4-րդ Անդրկովկասում կովկասի խորհրդաժողովը պաշտ յարարութեան Իրինը և Էոյը ստէլ գտով նայնին Արալայալիսում առաիտեմին՝ այն ցործի նուոր Նեշտիակէ ճոր զամարն և Հայաստանի գերագրների արտատեսութիւնը մի կարգի արտատրութիւնը նայարներին:

Պատգամը մի քանակ զարի էլ իջրել է ույ —
 Քրդական ակամարտութեան, որ արժէր ամբողջովն
 ուսու բռնել, բայց անիս սղութեան պատասխան անեց,
 միայն, որ նա բուրբովն միտում է ամայնազանքի
 վարչապետութեանը: Անտքում ձեռք նա ստան է
 Կեանքու: ա) Քաղաքացիական արձագանքը որ նե
 ենի, ինչպէս են: բ) Կառավարութեանը Քաղաք
 վարչապետ և Կազմակերպչական արձագանքի
 մէջն: գ) Կառավարական քաղի և նոր ինիցիատի
 (Կազմակերպչական) արձագանքի պայքար: զ) Կերպար
 անկարծիքի է քաղ: Այն թիւ փոքրաբուն սկսեցին
 Կառավարական ընդհարումները Կազմ Քաղաքացի
 յարմարեաներով, որն Կեանք Կառավարչական յարմար
 կուէ: Հարեւր Կառավարչական կուէ: Կ. Կ. Կառավար
 չանքին կուսակցութեան արձագանքի մէջ ընդ 1905թ.
 սկսեցին ամբողջովն յատու թիւ Քաղաքում: 1905
 թիւ ամառը Քաղաքացիական անցան զերպան վարչերն
 էլ Կազմ զուտով, 1905թ. ամառը, շատ շրջաններում,
 լաւ կազմակերպում Կազմը կառավարականութեանց անցան
 յարմարեան: 1905թ. սկսեցր Կառավարական ընդ
 զարմանքը տեղի անեցան անպէն շրջաններում,
 Կասան թիւքին և 1905-6 ձեռնը անցան Կառավար, որ
 տեղի անեցա Շուշիի մասին ընդհարումը, բայց,
 ընդհանրապէս, 1905թ. յայտնութեանը ունիին Կազմի
 ամառը բարեկարգութեան ընդհարում: 1906 թիւ ամառը
 Կազմը Կառավարական ընդհարումներում, թիւ
 շուշի, որ Քաղաք-գուրդերը բարձրանան Կառավարչ
 և Կառավարչական արձագանքներով, որով Քաղաքացի
 անցանքի խոշոր արձագանք: Կազմի և Շուշի ամառայ
 ընդհարումները բարեկարգութեան կին Կազմի ամառը,
 Կառավարական ընդհարումները ընդհանրեցին կառ
 ավարական արձագանքի բնագործութեան և նորիսկ
 արձագանքը զուտպատը տեղական կառավարական Կառավար
 (էջ 56):

Յնա յերպարտական շրջանների զեղծեղը նկարա
 դրան է նախ և Կառավարչական ընդհարումով: Այսպա
 տանը, զգում է Պատգամը, սպառնալիկներին միա
 տաք է, բայց այն միտաբարութեանը ձեռք է ընդուն
 միայն վերջին ասորիները և Քաղաք զեղծ: Մինչև
 յերպարտական ընդհարումը զեղծեղը Կառավարչական
 շրջանները մի ամբողջութեան ինն կազմում, այլ
 ներկայացնում էին մեծ կամ փոքր սպառնալիկան
 ինչպէս՝ շրջապատում Քաղաքական ընդհարում: Այնով
 Անդրապարտական արձագանքներում Կառավար է Կ. միջինից
 պատու Կառավար, որից կենի լավի արդար է այն
 շրջաններում, որոնք պատկանում են Կառավարին և
 Անդրապարտական:

Վարչական արձագանքները մասին իտեղիքի՝ նա շատ
 զուտ է և արձագանքում է միայն պաշտանական
 տեսանքը, բայց և արձագանք անում է, որ վարչական
 բարձրանում է մինչև յերպարտականութեան (արձագ էլ, Կ. Կ.),
 արձագ է ենի, որ Քաղաք ընդհար և վարչի կառավար
 ընդհար, որոնք անկարճատարաբար արձագանք են ուսա
 կան արձագանքի, անկան զեղծարարը նշանակութեան:

Յնով որդի զեղծեղը ընում է արձագանքին,
 բարեկարգութեան արձագանքը և արձագ

Մտաւարձի և ինչպէս ենի կառավարչական
 արձագանքներով Քաղաքում նա անեցան յարմար
 արձագանքի և պատկանում է էջ:

Հարկական շրջանների արձագանքը Կառավարչական
 է (75-77 էջ), Կեանքուց բացառում է ենի և արձագ
 ինչպէս է էջ կազմից այլ Կառավարչական անեցան
 է մեծեանական տեղապատութեան և քաղի, ինչ միայ
 կազմի՝ առա կառավարչական Քաղաք - Կառավար
 արձագանքները Կառավարչական և ինն պատկանական
 զարմանքը արձագանքներում:

Գնաւարձի արձագանքներում Կառավարչական են՝
 Կառավարչականութեան, (Քիւր է՝ արձագանք Կառավարչական
 ներք ինիցիատիվան արձագանքներով), զինչպար
 մութեանը, բարձրագործութեանը, անարձագանքներ
 ու: Այս բոլոր Կառավարչական, բայց անարձագանքու
 անական յարմարում ժամը, պատկանում է Կառավարչական
 կան զեղծարար ներկայի և նախարարութեանը: Կառ
 ավար է ընդհարումներում յարմարում զուտը, բայց
 այն մասից, որ վերաբերում է Կառավարչական շրջանների
 ընդհարումներում: Կառավարչականութեան և արձագ
 զարմարանքին ընդհար ինչպէս վերաբերում է արձագ
 արձագանք, Կառավար է Կառավարում արձագանքի տեղապատ
 ումը միայն Մտաւարձի զարմարում, ինն արձագի:
 Անարձագանքին յարմարում զուտը մտաբարտական
 նկարագրում է յարմարեղ Կառավարչական անարձագանքի,
 մասին տեսանք: Հարմարեղ անարձագանքի ընդհար
 անարձագանքի զարմարում: Յնապէս, ամբողջական է
 զարմարում Կառավարչական Կառավարչականութեան
 նկարագրութեանը, որ կառավարչական և արձագ է ենի
 զեղծարար: Կառավարչական զուտը միջ Կառավար
 է, որ Կեանքուց մասին էլ Կառավարչական տեղապատ
 անութեան արձագանքին: Արձագանքներում յարմարում
 անարձագանք ինն է և արձագանքն Կառավարչական
 է արձագ ներկան, միայն Հարմարեղ անարձագանքի պատ
 մարտութեան և պայմաններին արձագանքում են մարտ
 մարտութեան: Քի զարմարում բուրբովն զարմարեղ արձագանք
 անարձագանքին ներկան զարմարում վերապատը յարմար
 անարձագանքի միայն Կառավարչական անարձագանքով:
 Անարձագանքը արձագ արձագանքներում յարմարում
 անարձագանքի է էջ: Կառավարչական ինն մասնակցում այն
 կամ այն ենից զարմարում և անարձագանքներով,
 Կառավարչական փոխարձագանքներին, մարտի, ընդհար
 յարմարեղ անարձագանք արձագանքներում նա կառավար,
 ինչպէս նաև անարձագանք արձագանքներ, թէ վարչական և
 թէ զարմարական անարձագանքի, Կառավարչական էլ ինն
 ընդհար է Կառավարչական զարմարում:

Հարմարչականութեան միջանքներին յարմարում զար
 մար Կառավարչական անարձագանք: Անարձագանքի արձագանքներ
 (նաև արձագանքներում անարձագանքն Կ. Կ.) Կառավար
 անարձագանքին, Կառավարչական արձագանք անարձագանք
 անարձագանքներում անարձագանքներին արձագանքներում
 անարձագանքն, արձագանքը նա ինն ընդհար է իր
 Կառավարչական, Կառավար և այլն անարձագանք անարձագանք
 զարմարում անարձագանք (արձագ), արձագանք արձագանք, ինչպէս
 անարձագանք, կառավար, ինչպէս անարձագանքներ արձագանք
 անարձագանք, արձագանք և ընդհար անարձագանք արձագանք
 անարձագանք անարձագանք անարձագանք անարձագանք կառավար

Քննչը ճանկնել Քրիշխի և Բագրի մէջոցով
 Ռուսաստանին: Այս զարտուր քաղաքականութիւնը
 հաստատուած է հեղինակի մանքաման սկզբաբնութիւնը
 երկրաբանական և քաղաքական ուղիքի մեծ և քր-
 ճիւղնեղի մասին, որոնք բաւըը ձգտում են զեղի
 Ռուսաստան և չեն միացնում Հայաստանի ոչ մի
 տեսակական ազգայն սակնոց լրջմանը: Սըլշտակու-
 թիւն չկայ Արտաֆա-Իրիւն-Սրեան զօր մքազքի
 մասին, որը, խոյնից-էրեւն քաղաքը, կենտրոնում
 յայտնի չէ և հեղինակը չի գրազուած այլ կոմունիստ-
 ների սկզբունքներով:

Այնչեղով անտարբի, հասկնաքային, Ֆիմտանե-
 բնի՝ աչքի է ընկնում մեծամասն անտարբի քաղաքա-
 յութիւնը Հայաստանում: Անտարբական լրջմանու-
 թեան տեսակետից Սրեանի բարձրագի գործունեութիւնը
 չնչին է՝ համեմատած Քրիշխի և Բագրի հետ: Անտար-
 բանի բարձրագի չնչին լրջմանութիւնը քաղաքում է
 նաև նրանով, որ Հայաստանի անտարբական դոքտրի-
 ները անց են ունենում Բագրի և Քրիշխի քարտու-
 ները: Ֆիմտաների մասին ապախ է միայն պաշտօնա-
 կան շոր թելը սուսց գիտազօրութիւններին: Մի քանի
 անգիւր է ընդհանուր խոսքերով ներկայացնելով
 անգրիպական մշակութիւն և նորից շնչուելով իր
 հիմնական տեսակետներով հեղինակը կարգադրում է,
 որ Անգրիպական ազգայն մեծ է:

Հակառակ գերոյնչեղ թերութիւններին և խճաղ-
 բական կաշկանկանքներին Ռուսաստանը զիջքը անպա-
 ման աչքի ընկնող երեսիք է խորհրդային հրատար-
 կութիւններին մէջ, որ համեմատաբար տարաշխական
 կնիւղով ներկայացնում է Անգրիպական և կարգի
 և հիպոպեղ բուլնիքեան մատուցել և զգուկանութեան
 ստուերին՝ հնարաւորութիւն տալով արտասահմանի
 արտա գրքի և խոսքի ու նախարարչիկեան լրջման
 հրատարակութիւնները սանտարիներին անտարբանու-
 այն տեսակետներին, որ մշակակցական միացն էլ տա-
 բերներ շարժանի արժանքներ է Անգրիպական կենսագի
 զանազան երևութիւններին:

Սուղազովի զիջքը գիտական աշխատանք չէ դեռ,
 թէկուզ չկնց այն պատճառով, որ միտումնաւոր է
 շարժու Ռուսաստանի և անկողմնակալ չէ գերշին զեղ-
 քերի նկարագրութեան մէջ: Անգրիպական տեսնու-
 թեան և, ընդհանրապէս, Անգրիպական մասին գիտա-
 կան աշխատանք կը գրի միայն՝ հիմնուելով Ֆիմտա-
 նախարարական երեք մասով լրջմանով զմա
 (հեղինակը): Այս հիմքի վրա պէտք է հտտադանել թի՛
 տեսնութիւնը և թէ քաղաքականութիւնը՝ պարզելով
 միտմանական դիքը քաղաքական և տեսնութեան այն
 ունեւերի, որոնք խախտել են և արդէն հանգիստեց
 անտեսութեան գարգայնման: Իրական պարտաները և
 թուութիւնը, վերլ է վերլուի, պէտք է յայթիւն մարզ-
 կանց՝ Ռուսաստանի կամ Վրաստանի ու Արքրիւնի
 գտուններին, Այս զիջքն արտը կայրերին անգու
 պիտի համարի, որ Անգրիպական ոչ քաղաքական,
 ոչ տեսնական և ոչ էլ ազգային նպատակաւորութեան
 տեսակետից ոչինչ չի փոխել, Շղահարանը, վտա-
 ճի է խորհրդային խորհրդային պատանութիւն, Այս
 զիջքը քաղաքականութիւնը զանազան

խիւն, ազգէրի աստեղանկութիւն կնիւղից են ստով,
 սրտնակ, թուղս տեսնուց Ռուսաստանը նկարագրու-
 թելուից, որը հաստատուած է համարակալական
 բարք անտեսական խորհրդի նախնականութեամբ, ազ-
 գային պատմաբանութեան բարք պատանութիւնը շար-
 նակում են զայնութիւն ունենալ և զնկողմնակցեան
 յեղափոխութիւնը ոչինչ չի զնքացրել, և չկնց այց
 պատանուց Անգրիպականեան խոյնակցութիւն քառա-
 բնի գործով շնչի, այլ կայ վարք-խախտական
 զերիշխանութիւն:

- Այս կց են, ըստ Ռուսաստանի, այց պատաները:
- ա) վարքական բաժնում: բ) զՅՆ և վարչատես
 տեսնութիւնը, որը անկում է՛լ է, բայց զուրում է
 դրամական և քաղաքական ներառնութիւններով, թէև
 չկնց բուլնիկներ իսկ հակազդուութեամբ հակառակ է
 մուղտուրկները համեմատութեան և տեսնական գար-
 զանման: Անտարբաները արեւտեսական մէջոցներով
 պարկանում են ուստարտեսական կարգը Անգրիպ-
 կանուց: զՅՆ և վարչատես տեսնութիւնը, շնչու-
 թեան տեսնականութեան թաշիթ, միշտ այժմ էլ զտեսն
 երկրական տարբերի ազգեցութեան ապի (Ռուսաստան):
 - դ) Ռուսական կառավարութեան սանձման վարչական
 բաժնում: եր գլխաւոր գծերի մէջ մտած է անկարտ,
 բայց այն ուղղութիւնը, որոնք կառուցելին Հայաս-
 տանի անկարտութեան լրջման: Այլ բաժնումը զնկո-
 վարել է՝ ոչ քաղական զերթեքանքի շնչուց,
 բ) Ռուսաց-քաղական արեւտեսական զառարկալիքի արտա-
 նութիւնները պարկանելու նպատակով: և գարտանուի
 չէ, որ այլ զառարկալիք շնչուցը շարժանակում են
 մնալ մա Ռուսաց-քաղական ներկայ բուլնի, որի
 զնկալիքները ունեն Ռուսաստան-քաղական մտայն:
 - զ) Հարգականութեան մէջոցները ուղղութիւնը
 մշակել է նախը, թէ որ էր ստով: ոչինչ չի փոխել,
 եր քաղաքներին էլ չի նախարարութեամբ են մշակել:
 - հ) Ռուսական զերթեքանքի (Քրիշխի) և խոյր
 բուրտակայի (Բագր) կենտրոնները շարժանակում են
 իրենց մակարտային շարժանակումը, զնկարապալ,
 ի հայելի Հայաստանի: Եւ այլ մակարտութիւնը
 շարժանակում է հակառակ անտարբը պարտեսա-
 կան զնկատարաբայն նուրից զանկան:
 - զ) Այժմ է Անգրիպական սպտուղ ապրանք-
 ները միայն ուստարտես են և չեն արտարում երկրի
 պատաններին: Այս տեսակետից զարմանքը ուղղակի
 տեսնակ է:
 - է) Անգրիպական մտցներով և Վճարուցով
 կարտան է համարաբարային տեսնութիւնը:
 - ը) Նորից կանչում է ստք զարմարուցը երկրի
 բնական հարտաութիւններին շարժարժման համար:
 - թ) Անգրիպական, որ ստով կենտարաբար էր,
 այժմ կարտութի է վերանել:
 - ժ) Անտարբական մակարտային զարմարելի ըս-
 ենը նոյնպարտում են ուստարտես պի:
 - ճա) Հակառակ տեսնական կայի և ձգտում
 նարիկանք անկարտան է մշակում, իրեն հետեան
 նարիկանք թելերը քաղաքական հաստատութեան
 զնկատեսնական:

ժր: Զարաթը, Արաշը, Բուսիսը Ժուսն են քան-
զրուած Հայաստանից, հակառակ Անգրիզական
սեռեական արշաւանքի միջոցով, որը ըստ
խորհրդային սահմանադրութեան, կազմու է հիմքը
Անգրիզական Դաշնակցութեան:

ժր: Հայկական լիւնաբաւանքը Ժուսն են
կարուած հայկական կենտրոններէն և զարուած է սիրում
և ազգայնական միջոցներ իւր կառուցումով,
կապել իրան թաթար-լրացական կենտրոններին:

Դեռ կարելի է շարունակել շարքը առաջ և արժ
գոյութիւն ունեցող պատմութիւններ, որոնց նեւեռանք
ազգերի հակամարտութիւնը, օրինաւորութիւններ ար-
քարութիւնը և այլ երևոյթներ չեն վերացած և
շարունակուած են ոչ միայն մասը իրենց ուրի մէջ, այլ
և ստատական ու արուած են:

Այս է ստույգանում մէկ կողմից Մուկաթի
պաշտական օրգաններէ կողմից նրաստարկուած գիր-

քը: Եւ քառասունով ու հիմնադրուածնորով հաստատու
է, որ Դաշնակցութիւնը կանգնած է ուղիւ տեսական
լրաց, որ Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնը բոլոր
է Անգրիզական իրական պայմաններէ հեշտ շրջանու-
մից: Եւ հաստատու է և այն, որ Անգրիզական
բաշխակցութիւնը շարունակուած են իրենց գոյութիւնը պահ-
պանել ստատականութեան կարգերէ մնացորդները
պաշտական լրաց և քաղաքան թիւրքարտայի օրինակով
շարունակուած են իտարացնել և յարատեցնել այն պատ-
մանները, որոնք նրաւում են Անգրիզական մշտական
Շրտարքը:

Հակադրականութիւնը դեռ բարձրագոյնի տիրում
է Անգրիզական — ահա կարգակցութիւնը Մուկաթ-
ղոյի գրքից: Մի կարգակցութիւն, որը, մենք չանել
ենք վաղուց բաշխակցութիւնը գալու հնչող առաջին օրերին:

Ն. ՔԱՄԱԼԻԱՆ

Մ Ե Ր Զ Ո Յ Ե Ր Ը

Լ Ո Ր Դ Օ

Յաւով կիտանուց, որ մարտ Ե-ին Մարտապ
Հաճութեան զեւի մէջ, Երկարուած և ծանր հրակար-
ման յետոյ վախենաւու է հին հայրուկ Յարութիւն
Հաճութեանը — Երգո:

Հակադրական ընկերով կենսագրութիւնը կը տանք
առաջ աճաւ:

ԿՈՏԱՅՔԻ ԶՈՂՆԻՐ

Մկրտիկ Տէր-Յովհաննիսիան — ծնւել է Բանա-
ցեան, 1898 թ.:

Սրեանի թեմական պարտի շարքորդ դասարանի
աշակերտ էր, որ 1915թ. ամառը մասս Իլլիանի
կամաւորական զուգը՝ որպէս կամաւոր: Եւսն թեմ
աշխարհ աճաւ Դրոյի զուգը: Ջեմալի միայն
հարիւրանակ մէջ, ուր մնաց մինչև կամաւորական
զեւերի լուծումը: 1918թ. ամառը նա աշակերտ կա-
սակական գիտապահեստների կազմակերպման և զեւերի
փոխադրութեան պատասխանատու զօրքերին:

Այս ժր արտի եւ յանախելով զգրոց, ստացաւ
հոր դասարանի վկայական, աճաւ Թիֆլիսի ուսույթ-
կան պարտի և 1918թ. յունաւորի սկզբներէն, որպէս
սպայ, մասս Սրեանի պարտագնական հետեակ զեւի
մէջ:

Եւսն թեմ յունաւորի առաջին կիտին Զամարուի և
Վեդիի շրջանների թուրքերը փակել էին Զամարու —
Դուալու ինտուցին ու պաշարել Դուալու և Անդրու
հայկական զեւերը: Դրան ժր իրումը միաւորներով
անելի էր Դուալու և կարգադրել, որ Զամարուում
կանգնած պարտագնական զուգարտայի ժր վաղը
հանապարհ բռնայ և անելի Դուալու: Վաշար, Աւար
և Շիրակու զեւերը մինչ, ենթարկուած է զարան
մասը թուրքերի յարակմանը, որի ծանաւակ սպա-
նուած են վաղադրուած է ժր ցանք զեւերից ու վաղը

նաւանջում է զեւի Զամարու: Վաշար ուղմամքերն
ու պարտից փոխադրու զապի պարտ լիւնու է Մկրտիկը:
Եւ չի նաւանջում, այլ ճեղքում է թշնամու շրջան և
ուղմամքերն ու պարտից անվանուց հասցեում պա-
շարած Դուալուում:

Մարտի Ե-ից սկսած կատարել կիտներ են տեղի
ունեւում Մարտապարտի նախաւում: Բանաճեւում
կարմակերպում է Կոստայի կամաւորական առաջին
զումարաւը, որն առաջնորդում է զեւի կուկ զաշու
Մկրտիկը, իր պայս ընկերով՝ Վ. Մարգարեանի և Եր-
կաթի խմբի հետ: Կատարել հետ:

Կամաւորական զումարաւակի լուծումից յետոյ,
Մկրտիկը մտնում է Ե-րը զեւի մէջ, որը 1918թ.
աւանը կանգնած էր Խալու Օղլուում:

Մկուած է հայ-լրացական պատերազմը: Հինգե-
րորդ զուգը շարքում է առաջ և ստանաւում մինչև
Իրան զեւը: Մկրտիկը իր վաշարով մտնում է Սեփու-
րիենիցիցը, զուգու է զում թշնամու և զարուած երկու
թղանակ: Այդ ներտակական կուկ ծանաւակ երկու
անշից վերջ ստանալով փոխադրու է Բաշիս-Մարշին,
ուր է մտնում է:

Եւ ուրտակ էր զուակ հայրենիքի համար, պատույ
գաւաւում, որ երեսու է նրա կուկ զաշու մինչեւուց
առաջ զարմ գրութիւնից. «Եւ զում եմ ծանաւու
հայրենիցի պատասխան համար: Դրակու կը փո-
խադրել Բանաքու և կը թողել ժր պարտից երկու
լիւն կողմում, մտաւորի ծաղիկն. ինչ հետ կը թողեմ
նաւ անթանակ ընկերով՝ մտաւոր ստատական,
Մարտիկու լու կը նայեմ և կը միթողեմ»:

— Այս փակել չէ կատարած... Միայն Ազատ և
Անխար Հայրենիցում է, որ իրենց վերին հակադրու
դիտի զանեն պատասխան համար ընկաններէ, որոնց
Ժուսն է Մկրտիկը ընկերով:

Յակոբ Յովիմանիսիան — Զուսի էր Բանասերի գիւղական համեստ մէ ընտանիքի: Արհեստով կուլակար էր. մեկնեմք աշխատում էր Երևանում, իսկ ամառը գրառւում տնտեսութեամբ:

Դեռ 1896 Քաղկանի շինու ունեւայով դաշնացական գործիչների հետ՝ մտնում է կուսակցութեան մէջ և ժամանակում Կանադայի արշակներին:

Անուանուեալ, որպէս Դաշնացութեան արթուն պահակ, առաջին իսկ կոչին ներկայանում էր ուր հարկն էր և լոկալ-մէթի կուսարում իրեն որում յանձնարարութիւնները:

1918 Քաղկանի, Սարգսաբաբայի կոնիներէ ժամանակ, էր Բանասերում կազմակերպւում էր Կուսարի կամարական առաջին գումարարար Սարգսաբաբայի ճակատը մեկնելու համար, զարմեայ Յուկոյան էր առաջինը, որ զիջեմ մեւորին ներկայացու գործաւարտի վարը:

Սակայն, նա բախտ չունեցաւ տեսնելու Ազատ և Անկախ Հայաստանի, թէն կարճ, թայտ երանելի օրերը: Ետներքի թուած նա էլ զու գնաց թմուր օրիֆին:

ԿՈՏԱՅՈՒՆ

ՂԱՐԱՔԱՆԻ ԶՈՂՆԵՐ

Հայրապետ Մուսայէլիան — Հայրապետը ծնել է 1884թ. Յունիքում աւանում: Սկզբնական ուսումը ստացել է Եւլու Քիմական դպրոցում: 1903թ. աւարտելով դպրոցը՝ անցնում է Գեորգիան և Հայդեօնի համալսարանում ընտել է ընկերային գիտութիւններին, մասնագրապէս սովորել է պատմութիւն: 1907թ. աւարտելով համալսարանը՝ վերադառնում է Եւլու, որտեղ և պաշտօնավարում է Քիմական դպրոցում: 1908-10 ուս. տարիներին պաշտօնավարում է Երևանի Քիմական դպրոցում, յետոյ անցնում է Թրֆլիս և մինչ 1910թ. գլխավարում է Յովիանեան դպրոցում. իսկ 1910-18 ուսումնական տարիներին տեսուչ էր Եւլու Գուկանեան օրերոց դպրոցում: Հայրապետ Մուսայէլիան շարունակ աշխատել է մեր կուսակցական օրգաններում, որտեղ մէկ գնակիչ և բարձրաթիւ յղանակներ: Առանձնապէս արժեքաւոր և հետաքրքիր են նրա հոդային հարկի մասին կատարած ուսումնասիրութիւնները, որտեղ մի ժամ յայտ տեսու ընդարձաւ ամսագրում:

Հայրապետը ժառանգական գործիչ էր բառեր ամենայն իմաստով. Հայրիկանի արդարութեան սակ ոգիները չգիտեր: Մտածում էր լատ խորը և դառնում լատ սառը: Այդ պատճառով և զիլ էր սխալում իր արած առաջարկները մէջ:

1917 թի հունական յեղափոխութիւնից յետոյ, Հայրապետը Հարարազի գիւղեր-ցերեկի առաջ գալարի աշխատում էր կուսակցական գործերով և միշտ մասնագրում էր Հարարազի ինչոյով:

Ծնել է անպատմաբ 4. կոմիտէի անդամ-նախագահ, անպատմաբ թերթի ինչոյով, և իրեն սնդակ — նախագահ՝ Հարձեպետիական կուսակցութիւնների և կարգաբեկարարութեան ՍՄԻՆԱՍԻ

ցական Ռեյտրի և ապա նոր կուսակցութիւններէ կոմիտէներէ խորհրդի: Նրան սիրում ու յարգում էին ամենքը, նա էլ ամէ մասնորիցն էր, որ 'Հարարազը ինչ զնով էլ չէրէ, պէտք է միայն Մայր-Երկրին՝ Հայաստանին:

Սակայն, նա չկարողացաւ իրականացնու տեսնել իր փառելիս զարարաւոր և 1918 թ. զինու. 28-ին, Հարարազը զիւրի գաղթականներին Գուկանեան դպրոցում նպաստ բաշխելու ժամանակ, վարակեց թմուր տիֆով և 1919թ. յունու. 8-ին, հասել 35 տարեկան, փեղց իր մահկանացուն՝ անթոտ զիւր պատճառելով ոչ միայն իր կուսակցական ընկերներին, այլ յովանդակ ժողովրդին:

Կարապետ Նարիման. — Ծնել է 1878թ. Եւլու գաղաւոր: 1897թ. աւարտելով Հարարազի Քիմական դպրոցը՝ կանչել է գիւրարական ծառայութեան ուսու բանակի մէջ:

Նա հարուստ և բարձրագոյն ընտանիքի զաւակ էր: Ունէր ութ եղբայրներ և մի քայր: Բուրն էլ կրթւած ու զարգացած անձնակարգիները: Դեռ աշխուրական շրջանում, կարապետը անդամագրւում է Դաշնացութեան: Նրանց առեւջ եղել է յեղափոխականների պարտաւաններից մէկը:

Հայ-թրքական ընդհարումների ժամանակ, կարապետը Եւլուում էր՝ սկզբում որպէս Ազատի մարիէի և ինտալիսիի և ինտիմի անդամ:

Կարապետը Հարաւանի օրով նա Եւլուի զաղաքի արձմեռան ժամի շրջանայում էր և մեծ աշխուրական թափեց՝ մասնակցելով կոմիտէին:

Ռուսերութեամբ ճանախ ու խոնեմ, յուն ու մուկ աշխուրական ժողը էր և երբեք իր արաններէ, կատարած գործերի մասին չէր խօսէ: Կուսակցական ստպարկում և գիւրարական էր և՛ մտաւորական: Նա երկար տարիներ ուսուցչութիւն է արել՝ Եւլու, Երևանի, Բաթումի և Եամարու հայկական դպրոցներում:

Համալսարանային պատերազմին կանչեց իրեն պաշտարի զինուր և 1916թ. ուսուցիչներին օրում արտուսթիւնից օրակցելով վերադարձու հարկները, որ 1917-18 ուս. տարւոյ ընթացքին Եւլու Գուկանեան օրերոց դպրոցում ուսուցիչ պաշտու էր վարում և միամտանակ մասնակցում Հարարազի կուսակցական գործերին:

1918թ. զինու. 28-ին Հարարազը զիւրի գաղթականութեան նպաստ բաշխելու ժամանակ նա էլ, Հ. Մուսայէլիանի հետ, վարակեց թմուր տիֆով և զինու. 28-ին մահացաւ՝ թողնելով հորն ու փոքրիկ Նորիկին, խոր կակի և ազն մէջ:

Սովիման Սարգսեան (Սանար). — Ստեփանը Հարարազի Քաղաւոր գիւղից էր: Սկզբնական ուսումը ստացաւ Եւլու Քիմական դպրոցում՝ եկեղեցական կաւաններին ամեն աթիւ տեղի ունեւում ցոյցի նուսնելով վերիփեսա փառելու պատճառով տեղափոխեց իջեմանի Գեորգիան Եմարար: 1907-8 ուս. Քաղկանի աւարտելով Եմարարի նա կանչեց օրգանարար Կարապետը, որը վերջացեալ

ծաղրելութիւնը պայմանաւորող դրամատիրական կարգերի:

Պայլար կրիտատուրը սերունդի պաշտպանութեան և այլ սերունդը ընկերվարութեան զապտիարով ստորադրելու համար:

Բիւրոս ընդի փոփոխութիւններով վանկացրից Քարտաւարութեան շայտադիրը և որդեգրից վերջի-շնու շնամարանները:

Երկրորդ կարևոր խնդիրը կազմում է գտնական երկրներում առկի ունեցող թաղաքական հարմարները որտեղևորութիւնը: Ինտերնացիոնալ Գործադիր կոմիտեի իր վերջին դրամատիրական հրահանգի էր Բիւրոսի՝ մի յանձնարողով կազմել ոչ շահագրգռած երկրների ընկերները՝ այլ ուսումնասիրութիւնը կատարելու համար: Յանձնարողովի անգամները շնանա-

կուճը անգի պիտի ունենար այս նրանք: Սակայն, Բիւրոս չկարողացաւ վերջնականապէս կարգադրել այս խնդիրը, որովհետև անընդհատ ընկերները, որոնք այս գործի նախաձեռնողներն են Հանդիսացած և առանձին շահագրգռութեամբ են վերաբերում նրան՝ յարգելի պատեաններով բացակայ էին: Մտքերի փոփոխականութիւնի շնորհ Բիւրոս սահմանափակից իր մտադրանքը երկու նախապատրաստական քայլով: Եւրոց Յանձնարողովի կազմութեան սկզբունքը և երկու Հոգի շնամանկից՝ ընդ. Գը Բրիտիքը (Բնչնիք) և ընդ. Կրիտիքը (Գեթախիք), որոնք պիտի է նիւթը մտադրանք և նախագիծ կազմեն Յանձնարողովի գործունէութեան համար:

Բիւրոս ինչ պաշտպաններ առանձին կարևորութիւն չեն երկայացուցում:

ԲՈՎԱՆԵՂԻԿՈՒԲԻՒՒՆ

Հող և Ազատութիւն (Բարագրական)	129
Պոլսեցիականութիւն (Ս. Միկիթիան)	131
Բանտարկի դրութիւնը խորհրդային գործարաններում (Ս. Հրանդ)	134
Գիւղացիութիւնը և խորհրդային իշխանութիւնը (Ա. Առատատարեան)	138
Աշխատանքի Միջակայքից Գրասենյակը (Վ. Եւսաշեան)	143
Անդրկովկաս (Ն. Բաղդասար)	146
Մեր գտնիքը	152
Խղթակցութիւններ	154
Ինտերնացիոնալը	159

« Գ Ր Օ Շ Ա Կ » - Ի

ԲԱՏԱՆԱՐԻԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱՆԵՐԸ

«ԳՐՕՇԱԿ»-ը տարեկան բանեկիցն է Ֆրանսայի, Ճա.Սուտանի, Ռուսաստանի, Ռումանիայի, Եւրոպական այլ երկիրների, Սիբիրայի և Պարսկական Ասորական կամք՝ 25 ֆրանս. ֆրանկ:

Անգլիայի, Ամերիկայի, Եգիպտոսի, Պարսկաստանի, Միջուկտի, Պարսկաստանի, Հնդկաստանի և մնացած բոլոր երկիրների համար՝ երկու դոլար:

Բանտարգաւորից կարելի է իւրաքանչիւր տարի սկսել:

«ԳՐՕՇԱԿ»-ի Հասցէն՝

Mme S. AGOPIAN, 3, rue des Gobettes, E. Paris (13^e)

« Մ Ա Տ Ե Ն Ա Շ Ա Ր Գ Ր Օ Շ Ա Կ »

Հ. Յ. Գ. Բիւրոսն ձեռնարկած է երաստանագրութեանց շարքի մը, որում առաջինը բաղկացած պիտի ըլլայ 5-էն ՄԵՂՆԵԻ 7 ԳԻՒԴԷ, համաձայն իրենց ծաւալին, ընդամենը 40 ՊՐԱԿ, այսինքն 640 էջ:

Այս գիրքը Արիւսն պիտի ըլլամ ԱՐԴԱՅԻՆ, ՔԱՎԱՔԱՎԱՆ ԵՒ ՀՆԿԵՐԱՅԻՆ խնդիրներու առումներ սիրութեամբ, ձեռնառնա գրուներու կազմ:

Այս առաջին շարքին համար բացած է ստեղծագործական թիւով բաժանորդագրութիւն մը: Բանտարգանքը կը ստանան այս Ա. շարքին բոլոր գիրքերը, անոնց հաստիվետարն գինին վրայ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 25 ՋԵՂՔԱԿ ՄԸ:

Բանեկցին և, Ֆրանսայի, Ասիայի և Պարսկաստանի երկիրներու համար 30 ՖՐԱՆԿ, հաստիվետարն 40 ՖՐԱՆԿի փոխարէն: Իսկ Ամերիկայի, Անգլիայի, անգլ. գաղութներում և մնացեալ երկիրներում համար բանեկցին և 2-50 ՏՈՒՐ, հաստիվետարն 3-25 ՏՈՒՐի փոխարէն:

Բանտարգանքը առանձին փոսթի ծախք չպիտի վճարեն՝ գիրքերու առումներ համար:

Բանտարգաւորութիւնը ԲԱՏԱՆԱՐԻԿԱՅԻՆ ԱՆՆԻՒԿ է:

Բանեկցինը գրին ինտեւայ հասցին՝ — H. Kentouni, 30, av. de Chevreul, Asnières (Seine) Հեռաւայր՝ Courbevoie 606.

« Գ Ր Օ Շ Ա Կ » - Ի

Թիւն որդեկ 2 Ֆր. 50 տանա.